

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**PROBĀCIJAS UZRAUDZĪBA KĀ PAPILDSODS
BAKALAURA DARBS**

Autore: **Ilze Briede**

Studenta apliecības Nr.: 16076

Darba vadītāja: lektore Evija Vīnkalna

RĪGA 2019

ANOTĀCIJA

Probācijas uzraudzība kā papildsods ir salīdzinoši jauns tiesību institūts, kas Latvijas tiesību sistēmā parādījās tikai 2011. gada 1. oktobrī, kad to sākotnēji varēja piemērot personām par izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Taču pilnībā probācijas uzraudzība kā papildsods stājās spēkā vien 2015. gada 1. janvārī, kura uzraudzību un izpildi nodrošina Valsts probācijas dienests. Bakalaura darbs “Probācijas uzraudzība kā papildsods” ir šī tiesību institūta izveidošanās apskats no policijas kontroles institūta, iezīmējot tā piemērošanas problēmjautājumus, kas radušies normatīvo aktu nepārtraukta pilnveidojuma rezultātā.

Pētījuma mērķis ir ne tikai apskatīt probācijas uzraudzības kā papildsoda normatīvo regulējumu, bet arī tiesu praksi šajā jautājumā, kā arī sadarbībā ar Valsts probācijas dienestu iegūt informāciju par probācijas uzraudzības kā papildsoda izpildes problēmjautājumiem, to starpā salīdzinot dažādo ārvalstu regulējumu ar Latvijas regulējumu.

Bakalaura darbā ir veikts plašs problēmjautājumu izklāsts un to iespējamie risinājumi, kas varētu būt efektīvi, tādi kā elektroniskās uzraudzības piemērošana personām uzlikto pienākumu efektīvākai nodrošināšanai, iespēja pagarināt noteikto probācijas uzraudzības laiku par neierašanos Valsts probācijas dienestā noteikto pienākumu izpildes uzsākšanai, kā arī ierosinājums probācijas uzraudzību iekļaut Krimināllikumā ne tikai kā papildsodu, bet arī kā pamatsodu.

Atslēgvārdi: probācijas uzraudzība, papildsods, Valsts probācijas dienests, policijas kontrole, Krimināllikums.

ANNOTATION

Probationary supervision as an additional punishment is a relatively new law institute, which was imposed in the Latvian legal system only on 1 October 2011, when it initially could have been applied to individuals, who committed criminal offences against morality and sexual inviolability. However, probationary supervision as an additional punishment fully came into force on 1 January 2015, as to this, the supervision and execution is ensured by the State Probation Service. The Bachelor's thesis "Probationary supervision as an additional punishment" is an overview of the establishment of this law institute from the police supervision, marking the difficulties in its application, that have arisen as a result of the constant improvement of regulatory enactments.

The aim of this study is not only to examine the regulatory enactments of probationary supervision as an additional punishment, but also to view the case law on this issue, as well as to obtain information on the difficulties in probationary supervision as additional punishment in cooperation with the State Probation Service, including the comparison of different laws of foreign countries.

The Bachelor's thesis presents a broad outline of the issues and possible solutions that could be effective, such as the application of electronic monitoring to ensure an effective enforcement of the obligations imposed on individuals, the possibility to extend the prescribed probationary supervision period for not arriving at the State Probation Service to apply for the commencement of execution of the punishment, and the proposal to include probationary supervision in The Criminal Law not only as an additional punishment but also as a basic punishment.

Keywords: probationary supervision, additional punishment, State Probation Service, police supervision, The Criminal Law.

SATURS

IEVADS	5
1. PROBĀCIJAS UZRAUDZĪBAS VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA	7
2. PROBĀCIJAS UZRAUDZĪBAS KĀ PAPILDSODA JĒDZIENS, PIEMĒROŠANA UN IZPILDE	14
2.1. Probācijas uzraudzības jēdziens.....	14
2.2. Probācijas uzraudzības piemērošana	17
2.3. Probācijas uzraudzības izpilde.....	26
2.3.1. Probācijas uzraudzības laikā uzliktie pienākumi	26
2.3.2. Problēmjaudājumi probācijas uzraudzības izpildē.....	31
2.3.3. Probācijas uzraudzības efektivitāte un uzlabojumi	33
3. PROBĀCIJAS UZRAUDZĪBA ĀRVALSTĪS	37
3.1. Kanāda	37
3.2. Igaunija	39
3.3. Ziemeļmaķedonija	40
3.4. Norvēģija	42
3.5. Malta	42
KOPSAVILKUMS	43
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	46
Pielikumi.....	51
1. Pielikums. Valsts probācijas dienesta darbiniekiem uzdotie jautājumi	51

IEVADS

Probācijas uzraudzība ir viens no Krimināllikuma 36. panta otrajā daļā minētajiem papildsoda veidiem, kas Latvijā kā tiesību institūts parādījās tikai 2011. gada 1. oktobrī, sākotnēji piemērojot to personām, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Probācijas uzraudzības pirmsākumi meklējami policijas kontroles tiesību institūtā, taču mūsdienu skatījumā šie sodu veidi ir ļoti atšķirīgi, probācijas uzraudzībā iekļaujot ne tikai kontroles funkciju, bet arī uzraudzības un palīdzības funkcijas.

Ja persona izdara noziedzīgu nodarījumu, tai ir kādas problēmas, un tikai kontrolējot šo personu, tās netiks izskaustas, ko palīdz risināt tieši probācijas uzraudzība. Tā kā probācijas uzraudzība kā papildsods ir salīdzinoši jauns tiesību institūts Krimināllikumā, ir svarīgi izpētīt un saprast tā normatīvo regulējumu, kā arī piemērošanas un izpildes problēmas, kuras izteikti parādās probācijas uzraudzības kā papildsoda pārejas posmos: 2011. gada 1. oktobrī, kad probācijas uzraudzību kā papildsodu varēja piemērot personām, kuras izdarījušas dzimumnoziegumus, 2015. gada 1. janvārī, kad probācijas uzraudzība kā papildsods pilnībā stājās spēkā, un 2018. gada 1. janvārī, kad nosacītu notiesāšanu varēja sākt piemērot kopā ar papildsodu – probācijas uzraudzību. Tā kā probācijas uzraudzība nav tik plaši pielietota kā pārējie Krimināllikumā norādītie papildsodi tā nesenās ieviešanas dēļ, ir jāizprot, cik efektīvi personām, kurām piemērota probācijas uzraudzība kā papildsods, tiek nodrošināta soda izpilde. Tas palīdzētu probācijas uzraudzības kā papildsoda pilnveidošanā ne tikai skatot to kā papildsodu, bet arī iespējami ieviešot probācijas uzraudzību kā pamatsodu, tādējādi nodrošinot arī sabiedrības aizsardzību un personas efektīvāku resocializāciju.

Darba mērķis ir izanalizēt Latvijai saistošos normatīvos aktus attiecībā uz probācijas uzraudzību kā papildsoda piemērošanu, tiesu praksi un Valsts probācijas dienesta praksi papildsoda izpildes nodrošināšanā attiecībā uz pilngadīgām personām. Darba uzdevumi ir izpētīt probācijas uzraudzības jēdzienu, tā vēsturisko attīstību, tiesu praksi probācijas uzraudzības piemērošanā, taču probācijas uzraudzības noteikšana prokurora priekšrakstā par sodu nav šī darba ietvaros ierobežotās pieejamības dēļ. Darba uzdevumos ietilpst arī Valsts probācijas dienesta darbinieku intervēšana, lai labāk izprastu papildsoda izpildes problēmjaudājumus, kā arī ārvalstu probācijas uzraudzības normatīvā regulējuma aplūkošana.

Šī darba izstrādāšanā ir izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes:

- 1) vēsturiskā metode – izpētīt, kā ir pilnveidojies probācijas uzraudzības jēdziens;
- 2) deduktīvā metode – loģiski izdarot secinājumus, balstoties uz tiesību aktiem.

Darbs sastāv no trīs nodaļām. Pirmajā nodaļā tiek izpētīta probācijas uzraudzības vēsturiskā attīstība, otrajā nodaļā tiek pētīts probācijas uzraudzības jēdziens, tai skaitā,

probācijas uzraudzības piemērošanas un izpildes jautājumi, un trešajā nodaļā tiek apskatīts probācijas uzraudzības ārvalstu tiesiskais regulējums. Šī darba izstrādē ir izmantoti avoti latviešu un angļu valodās, tādi kā normatīvie tiesību akti, grāmatas un publikācijas, kā arī Valsts probācijas dienesta gada pārskati probācijas uzraudzības jomā un ārvalstu judikatūra. Darbs ir veikts ar Valsts probācijas dienesta atbalstu un saskaņā ar Tieslietu ministrijas Kriminālsodu izpildes jomas pētniecības koordinēšanas darba grupas elektroniskās saskaņošanas protokolu Nr. 1, un Vienošanos par pētnieciskā darba izstrādi Nr. 1140-2-25/VIEN2019/1/4. Darbs ir veikts patstāvīgi, un tajā izmantoti tikai norādītie informācijas avoti.

1. PROBĀCIJAS UZRAUDZĪBAS VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

Krimināllikums tika pieņemts 1998. gada 17. jūnijā¹, taču probācijas uzraudzība kā papildsods Krimināllikumā tika ietverts tikai ar grozījumiem, kas stājās spēkā 2011. gada 1. oktobrī, kuros sākotnēji tika noteikts, ka probācijas uzraudzību varēja piemērot par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību.² Tomēr Krimināllikuma pārejas noteikumu 15. punktā tika noteikts, ka probācijas uzraudzība kā papildsods pilnībā stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī. Līdz šī tiesību institūta izveidei Latvijas tiesību sistēmā pastāvēja policijas kontrole, ko varētu uzskatīt kā probācijas uzraudzības tiesību institūta pirmsākumu. Šie sodu veidi noteikti nav līdzvērtīgi, ko var noprast jau no to nosaukumu atšķirībām: vienā gadījumā notiesātā kontrole, bet otrā – notiesātā uzraudzība. Policijas kontroli nodrošināja Valsts policija, bet probācijas uzraudzību nodrošina Valsts probācijas dienests, kurš, pamatojoties uz Valsts probācijas dienesta koncepciju³, uzsāka savu darbību 2003. gada 7. oktobrī. Valsts probācijas dienesta koncepcijā tika norādīts, ka Eiropas valstīs piespiedu darbu, kā vienu no soda veidiem, uzrauga Probācijas dienesti, kā arī tie veic izlīguma procesa darbu un sastāda izvērtēšanas ziņojumus par likumpārkāpējiem.

Vien ar grozījumiem Krimināllikumā, kas pieņemti 2003. gada 18. decembrī, taču stājās spēkā 2004. gada 1. janvārī, parādījās tiesas iespējas uzlikt par pienākumu nosacīti notiesātajam nemainīt dzīvesvietu bez Valsts probācijas dienesta piekrišanas, kā arī tiesa vai prokurors varēja uzlikt par pienākumu ik pēc noteikta laika reģistrēties un piedalīties Valsts probācijas dienesta izstrādātajās probācijas programmās.⁴ Šajā laikā pirmo reizi Krimināllikumā parādījās tāda iestāde kā Valsts probācijas dienests un tā veidotās probācijas programmas, taču tas nebūt nenozīmē, ka to var salīdzināt ar mūsdienīgu izpratni par probācijas uzraudzību kā papildsodu. Saskaņā ar Valsts probācijas dienesta likuma 6. pantu pašlaik Valsts probācijas dienests nodrošina uzraudzību ne tikai personām, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība –, bet arī nosacīti notiesātām personām, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotām personām un nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotām personām.⁵

Probācijas sistēmas pirmsākumi Latvijā meklējami jau pirmās neatkarības laikā (1918-1940), kad parādījās tāds mehānisms kā palīdzība ieslodzītajiem. Padomju laikā policija

¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [12.02.2019.]

² Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 08.07.2011. [12.02.2019.]

³ Par Valsts probācijas dienesta koncepciju: Ministru kabineta 2003. gada 9. janvāra rīkojums Nr. 9. Latvijas Vēstnesis, 2003, nr.9 [aplūkots 14.04.2019.]

⁴ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 18.12.2003. [12.02.2019.]

⁵ Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts: 18.12.2003. [12.02.2019.]

organizēja likumpārkāpēju uzraudzību sabiedrībā.⁶ Policijas uzraudzība pēc notiesātā atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes bija paredzēta arī 1933. gada Sodu likumā ar 1935. gada 12. marta papildinājumiem.⁷ Taču probācijas sistēmas attīstība Rietumeiropā notika pēc tam, kad Latvija atguva savu neatkarību 1990. gada 4. maijā. Termins “probācija” parādījās Latvijas Sodu izpildes kodeksā ar 1998. gada 14. oktobra grozījumiem, kur 21. nodaļas ietvaros tika plašāk apskatīta Valsts probācijas dienesta izveides ideja.⁸ Šajos grozījumos tika noteikts Valsts probācijas dienesta galvenais uzdevums – palīdzība personām, kuras izcietušas brīvības atņemšanas sodu, tai skaitā, sadzīvisku problēmu risināšana.⁹ Taču tieši ar policijas kontroli kā papildsodu tika papildināts Latvijas Kriminālkodekss 1998. gada janvārī, vēlāk šo normu saturu pārņemot arī Krimināllikumā.¹⁰ Tāpēc ir svarīgi izprast policijas kontroles institūtu, lai varētu veikt salīdzinošo aspektu ar probācijas uzraudzību kā papildsodu, ņemot vērā to, ka dažas policijas kontroles iezīmes ir saglabājušās arī probācijas uzraudzības kā papildsoda tiesību institūtā. 1998. gada 17. jūnija pieņemtā Krimināllikuma 45. pants noteica:

“Policijas kontrole ir papildsods, ko tiesa piespriež kā piespiedu līdzekli, lai uzraudzītu no brīvības atņemšanas vietas atbrīvotās personas uzvedību un pakļautu šo personu policijas iestādes norādītajiem ierobežojumiem.”¹¹

Līdzīgi probācijas uzraudzībai kā papildsodam, arī policijas kontroles mērķis bija uzraudzīt notiesātās personas, taču policijas kontrole būtībā veica kontroles, ne uzraudzības funkciju. Šāda policijas kontroles institūta definīcija palika nemainīga līdz pat 2015. gada 1. janvārim, kad stājās spēkā grozījumi, ar kuriem šis tiesību institūts pilnībā tika izslēgts no Krimināllikuma.¹² No dotās definīcijas izriet, ka policijas kontrole Krimināllikumā bija tikai kā papildsods, līdz ar to bez pamatsoda, kuram ir jābūt brīvības atņemšanas sodam, policijas kontroli piespriet nevarēja. Notiesātajām personām policijas kontroli sāka izpildīt tikai pēc pamatsoda izciešanas – brīvības atņemšanas soda. Nekur Krimināllikumā nebija minēts, ka policijas kontroli varēja noteikt tikai pilngadīgām personām, tāpēc šo papildsodu varēja piemērot kā pilngadīgām, tā nepilngadīgām personām. Tāpat policijas kontroli varēja noteikt tikai termiņā no gada līdz trīs gadiem ar iespēju to samazināt vai arī aizstāt ar brīvības

⁶ Liene Klišāne, Imants Jurevičius, Andrejs Judins: Probation in Europe: Latvia, 2013, 5.lpp Pieejams: <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Probation-in-Europe-2013-Chapter-Latvia.pdf> [aplūkots 01.03.2019.]

⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 368.lpp

⁸ Grozījumi Latvijas Sodu izpildes kodeksā: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [26.03.2019.]

⁹ Liene Klišāne, Imants Jurevičius, Andrejs Judins 2013, 6.lpp

¹⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: firma “AFS”, 2007, 156.lpp

¹¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [01.04.1999. red.]

¹² Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [01.01.2015. red.]

atņemšanas sodu, ja notiesātais papildsoda laikā izdarīja jaunu noziedzīgu nodarījumu vai ļaunprātīgi pārkāpa papildsoda laikā veicamos pienākumus.¹³ Tomēr, ja notiesātais probācijas uzraudzības laikā izdarīja jaunu noziedzīgu nodarījumu, papildsodu tā vienkārši neizbeidza, t.i., netika pārtraukta papildsoda izciešana,¹⁴ un atbilstoši 2014. gada 29. oktobra Krimināllikuma redakcijas 51. panta pirmajai daļai tiesa, lemjot par policijas kontroles aizstāšanu ar brīvības atņemšanas sodu, jaunajā spriedumā varēja sodam gan pilnīgi, gan daļēji pievienot neizciesto policijas kontroles soda daļu.

Piespriežot policijas kontroli, tiesa nenoteica to ierobežojumu veidus, kuri personai ir jāievēro, izciešot šo papildsodu. Atbilstoši Latvijas Soduzpildes kodeksa 124. pantam līdz pat policijas kontroles izslēgšanai no Latvijas Soduzpildes kodeksa policijas kontroles piemērojamos pienākumus noteica policijas iestādes priekšnieks.¹⁵ Latvijas Soduzpildes kodeksa 123. pants līdz 2011. gada 1. oktobra grozījumiem noteica, ka personai, kurai piespriesta policijas kontrole, var piemērot ierobežojumus:

- “1) aizliegumu atstāt dzīvesvietu noteiktā diennakts laikā;
- 2) aizliegumu uzturēties noteiktās sabiedriskajās vietās;
- 3) aizliegumu izbraukt no noteiktās administratīvās teritorijas bez policijas atļaujas;
- 4) pienākumu ierasties policijas iestādē reģistrēties no vienas līdz četrām reizēm mēnesī.”¹⁶

Ē. Kalnmeiers norādījis, ka policijas kontrole savu mērķi – uzraudzīt notiesātos arī pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas – sasniedz tikai formāli, norādot, ka šī soda piemērošana nav šķērslis atkārtotu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanai. Un tiesu praksē šādas personas tiek tiesātas atkārtoti par jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Savukārt A. Judins norādījis, ka problēma nav pašā soda idejā, bet gan ar tā izpratni no institūciju puses, kurām, uzraugot šo soda izpildi, ir jācenšas sasniegt tā mērķis.¹⁷ Autore pievienojas abiem izteiktajiem viedokļiem. Kā jau jebkura soda, arī šī soda viens no mērķiem ir atturēt personas no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, un policijas kontroles satura būtība atbilst šim mērķim, taču tajā bija nepietiekami instrumenti, kā to panākt, tāpēc probācijas uzraudzības institūta izveide bija vislabākais veids, kā to pilnveidot. Taču autore nepievienojas I. Štrausas viedoklim, ka policijas kontrole ir audzinoša rakstura pasākums.¹⁸ Pēc autores domām, pats

¹³ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [29.10.2014. red.]

¹⁴ Judins A. Policijas kontrole Latvijas krimināltiesībās. Jurista Vārds, 2005, nr.41. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/120223-polijas-kontrolle-latvijas-kriminaltiesibas/> [aplūkots 18.02.2019.]

¹⁵ Latvijas Soduzpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 21.12.1970. [11.08.2011. red.]

¹⁶ Latvijas Soduzpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 21.12.1970. [07.07.2011. red.]

¹⁷ Kalnmeiers Ē., Gruzīņš P., Judins A., Litvins G., Štrausa I. Policijas kontrole: aktualitātes un perspektīvas. Jurista Vārds, 2009, nr.42. Pieejams: <https://m.juristavards.lv/doc/199186-polijas-kontrolle-aktualitates-un-perspektivas/> [aplūkots 18.02.2019.]

¹⁸ Ibid.

brīvības atņemšanas sods ir audzinoša rakstura sods. Bet atrašanās noteiktā vietā konkrētos laikos vai ierašanās Valsts policijā ik pa laikam nekādi nemotivē personu neizdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus. Protams, personas pašas darbības un attieksme pret likumpārkāpumiem ir noteicošais jaunu noziedzīgu nodarījuma neizdarīšanā, taču atbalsts personai pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas sniegtu mazāku vēlmi noziedzīgus nodarījumus izdarīt atkārtoti. Šajā ziņā jāpiekrīt A. Judinam, kurš minēja, ka no brīvības atņemšanas iestādes atbrīvotās personas sadarbībai ar atbildīgo valsts institūciju pēc pamatsoda izciešanas ir liela nozīme, taču A. Judins uzskata, ka šo darbu vajadzētu uzticēt Valsts probācijas dienestam, kur uzsvars tiktu likts uz personas uzvedības uzraudzību, nevis uzvedības kontroli.¹⁹ Līdz ar to, ka policijas kontrole neizrādījās pietiekami efektīvs tiesību institūts, lai atturētu sodītās personas no turpmāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, ar 2011. gada 8. jūlija grozījumiem Krimināllikumā ieviesa probācijas uzraudzības institūtu, un ar 2015. gada 1. janvāri pavisam tika aizstāta policijas kontrole kā papildsods ar papildsodu – probācijas uzraudzība.

Kā jau iepriekš minēts, ar probācijas uzraudzību tika aizstāts tāds papildsods kā policijas kontrole, un ar 2011. gada 8. jūlija grozījumiem Krimināllikumā ieviesa probācijas uzraudzības institūtu, sākotnēji nosakot šo papildsodu par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas izdarīti pēc 2011. gada 20. septembra. Šajos grozījumos arī noteica, ka sākot ar 2015. gada 1. janvāri policijas kontroli pilnībā aizstās papildsods – probācijas uzraudzība. Taču policijas kontroli turpināja piemērot personām, kuras līdz 2011. gada 30. septembrim izdarīja Krimināllikuma 159., 160., 164., 165. un 166. panta noziedzīgos nodarījumus, kā arī personām, kuras līdz 2014. gada 31. decembrim izdarīja citu sevišķās daļas pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu. Pēc autores domām, papildsoda – probācijas uzraudzības – piemērošanas grūtības atrodamas jau pašos grozījumu pārejas noteikumos, pārejot no Valsts policijas kontroles uz Valsts probācijas dienesta uzraudzību. Tādējādi Valsts probācijas dienestā un Valsts policijā nodarbinātajiem bija jāiemācās nodrošināt kvalitatīvāku informācijas apmaiņu, un tomēr katrā iestādē ir sava darba kārtība, un tās pārorganizēšana varēja radīt grūtības ne tikai soda izpildē, bet arī šī soda izpildes un piemērošanas organizatoriskajos jautājumos.

Arī 2009. gada 9. janvārī pieņemtajā Kriminālsodu politikas koncepcijā tika uzsvērts probācijas uzraudzības institūta izveides galvenais mērķis – pēc iespējas maksimāli individualizēt piemērojamo kriminālsodu, atturēt personas no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, kā arī ietekmēt šīs personas. Koncepcijā noteica, ka probācijas uzraudzību, tāpat kā policijas kontroli, persona sāks izciest, kad viņa būs izcietusi brīvības atņemšanas sodu.

¹⁹ Kalnmeiers Ē., Gruziņš P., Judins A., Litvins G., Štrausa I., 2009.

Tāpat to varēs aizstāt arī ar brīvības atņemšanas sodu, ja persona papildsoda izciešanas laikā izdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu vai ļaunprātīgi pārkāps probācijas uzraudzības noteiktos pienākumus. Sākotnēji tika noteikts, ka šo papildsodu iespējams piemērot no sešiem mēnešiem līdz trijiem gadiem. Tāpat arī tika norādīts uz nepieciešamību palielināt darbinieku skaitu, lai sekmētu jaunā papildsoda īstenošanu.²⁰ Pēc autores domām, koncepcija attiecībā uz probācijas uzraudzības kā papildsoda piemērošanu ir izstrādāta efektīvi, vienlaikus norādot gan probācijas uzraudzības tik aktuālo mērķi un instrumentus, kā to efektīvāk un produktīvāk sasniegt, vairāk iesaistot notiesātās personas, kā arī atvēlot šim tiesību institūtam lielākus budžeta resursus. Un pašlaik Valsts probācijas dienesta likuma 11. pantā ir noteiktas četras personu grupas, pār kurām uzraudzību veic Valsts probācijas dienests: nosacīti notiesātās personas, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās personas, personas, pret kurām izbeigts kriminālprocess, nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības, personas, kurām piemērots papildsods — probācijas uzraudzība.

2016. gadā Valsts probācijas dienesta vadītājs Mihails Papsujevičs minēja: “Iepriekš bija kontroles pasākumi, bet nebija saturiskā darba ar cilvēku: netika vērtēts šo personu risks izdarīt atkārtotu likumpārkāpumu, izmantojot zinātniski pamatotu metodiku. Policija vadījās pēc saviem kritērijiem, bet faktiski bija tikai kontroles pasākumi, nosakot, cik bieži uzraugāmajam jāierodas policijā, cik bieži policijas inspektors viņu apmeklē. Ir skaidrs, ka reāli vairāk varēja strādāt ar papīriem, nevis ar cilvēkiem.”²¹ Autore pievienojas izteiktajam viedoklim gan ņemot vērā Latvijas Sodu izpildes kodeksā²² minētos ierobežojumus, gan skatoties Ministru kabineta noteikumus Nr. 479 “Papildsoda – policijas kontrole – īstenošanas kārtība”, kuri bija spēkā no 2008. gada 4. jūlija līdz 2011. gada 1. oktobrim.²³ Minēto ierobežojumu piemērošanā netiek izvērtēts personas emocionālais stāvoklis, ne kādi citi personu raksturojoši kritēriji. Šie ierobežojumi nekādi neveicina notiesāto personu resocializāciju sabiedrībā pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas, arī sabiedrība nevar justies drošāk, ja personai tika piemērots papildsods – policijas kontrole. Personas, kuras izdarījušas smagākos noziedzīgos nodarījumus, kā, piemēram, slepkavību, izvarošanu, seksuālu vardarbību, policijas kontroles noteiktie ierobežojumi notiesāto neierobežo turpmāku noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā, jo iesaistīšanās policijas kontroles noteiktajos pasākumos ir salīdzinošiniecīga. Pēc autores

²⁰ Par Kriminālsodu politikas koncepciju: Ministru kabineta 2009. gada 9. janvāra rīkojums Nr. 6. [aplūkots 14.02.2019.]

²¹ Luksa M. Probācijas uzraudzības desmitgade – cilvēka pilnvērtīgai dzīvei sabiedrībā, 2016. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/280933-probācijas-uzraudzības-desmitgade-cilveka-pilnvertigai-dzivei-sabiedriba-2016> [aplūkots 12.02.2019.]

²² Latvijas Sodu izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 21.12.1970. [12.02.2019.]

²³ Papildsoda – policijas kontrole – īstenošanas kārtība: Ministru kabineta 2008. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 479. [14.02.2019.]

domām, policijas kontroles institūts nespēja un nespētu darboties sekmīgi, kaut vai tā iemesla dēļ, ka ierobežojumi šim papildsodam ir saistīti ar personas fizisku atrašanos noteiktā vietā, taču to, vai šī persona tiešām visu šo noteikto laiku atrodas konkrētajā vietā, valsts nespēj nodrošināt. Un tas neveicina notiesāto resocializāciju, lai arī sabiedrība varētu justies droši. Analizējot jau minētos Ministru kabineta noteikumus Nr. 479, var secināt, ka Valsts policijas darbinieku intelektuālais darbs ar notiesātajiem policijas kontroles kā papildsoda gadījumā bija gandrīz nekāds, līdz ar to notiesātie uzliktos pienākumus varēja pildīt vien “ķeksīša pēc”, uz ko norādījuši arī Ē. Kalnmeiers un A. Judins, minot, ka “policijas kontrole aprobežojas ar notiesātās personas ierašanās reģistrācijai policijā fiksēšanu”.²⁴

Šis tiesību institūts bija maz grozīts. No 1999. gada redakcijas līdz pat izslēgšanai no Krimināllikuma 2015. gadā grozījumi ir vien 2009. gadā²⁵ un 2011. gadā, kad tika uzsākts darbs pie policijas kontroles aizstāšanas ar probācijas uzraudzību. Grozījumi 2009. gadā attiecas uz policijas kontroles kā soda piemērošanu, gan nosakot, ka divas policijas kontroles dienas tiek rēķinātas kā viena brīvības atņemšanas diena, gan, ka personai, kura ir nosacīti pirms termiņa atbrīvota no soda izciešanas, papildsoda izpildi uzsāk, kad beigusies uzraudzība pēc nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas. Pēc autores domām, tiesības pielāgo atbilstoši mūsdienu mainīgajam dzīves ritmam, un policijas kontrolei kā tiesību institūtam nebija izaugsmes iespējas. Desmit gadu laika posmā izdarītie minimālie grozījumi un visbeidzot šī institūta izslēgšana no Krimināllikuma ir kā pierādījums tam, ka notiesāto uzraudzības un kontroles pasākumiem ir jābūt, pirmkārt, nodrošinātiem no valsts puses ar tieši šajā jomā specializējušiem speciālistiem, un, otrkārt, plašāk piemērojamiem, gan iesaistot notiesātos vairāk uzraudzības procesā pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas, gan lai tas atbilstu sabiedrības drošības veicināšanai. Pēc autores domām, 2016. gada 10. marta Krimināllikuma grozījumu 14.¹ punktā noteiktais, ka “nosakot sodu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem saskaņā ar Krimināllikuma 50. pantu vai pēc vairākiem spriedumiem saskaņā ar Krimināllikuma 51. pantu un konstatējot, ka personai ir noteikta gan policijas kontrole, gan probācijas uzraudzība, policijas kontroli ietver probācijas uzraudzībā neatkarīgi no policijas kontrolei noteiktā termiņa,”²⁶ vēl vairāk pastiprina probācijas uzraudzības kā papildsoda efektivitātes pārākumu pār policijas kontroles tiesību institūtu, ņemot vērā to, ka nekādi papildus pienākumi notiesātajai personai netiek noteikti, policijas kontrole pilnībā tiek iekļauta probācijas uzraudzībā, tādējādi nosakot vienīgo papildsodu – probācijas uzraudzība. Arī Augstākās tiesas lēmumā lietā Nr. SKK-306/2016 tika uzsvērts jau minēto

²⁴ Kalnmeiers Ē., Gruzīņš P., Judins A., Litvins G., Štrausa I. 2009.

²⁵ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 16.06.2009. [12.02.2019.]

²⁶ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 10.03.2016. [08.05.2019.]

Krimināllikuma grozījumu 14.¹ punkts, papildus norādot, ka tā neievērošana ir Krimināllikuma Vispārīgās daļas panta nepareizas piemērošanas pārkāpums. Tiesa šajā lēmumā grozīja Vidzemes apgabaltiesas spriedumu daļā par noteikto papildsodu, kas sākotnēji tika noteikts kā probācijas uzraudzība uz trīs gadiem un policijas kontrole uz diviem gadiem, to nosakot kā probācijas uzraudzību uz trīs gadiem.²⁷

Pēc iepriekšminētā var secināt, ka policijas kontrole kā papildsods paredzēja diezgan maz un salīdzinoši nelielus ierobežojumus. Tādēļ, pēc autores domām, ne pietiekami efektīvs tiesību institūts gan no sodīto personu resocializācijas viedokļa, gan skatoties no šķēršļu neesamības rast motivāciju izdarīt atkārtotus noziedzīgus nodarījumus. Kā jau Mihails Papsujevičs teica: “Probācijas dienests sāka izmantot riska un vajadzību novērtēšanu – tātad šo personu diagnosticēšanu un iedalīšanu zema, vidēja un augsta riska grupās. Atkarībā no grupas tika noteikta probācijas darba intensitāte – cik lielai jābūt kontrolei un kādiem jābūt atbalsta pasākumiem notiesātā sociāli psiholoģisko problēmu risināšanai. Lūk, tā ir galvenā atšķirība starp to, ko darīja policija un ko – Probācijas dienests.”²⁸ Tādējādi, kā jau iepriekš minēts, Latvijā no 2015. gada pilnībā papildsods – policijas kontrole – ir aizstāts ar probācijas uzraudzību kā papildsodu, par ko tālāk nākamajā nodaļā.

²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 20.06.2016. lēmums lietā Nr. SKK-306/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3626> [aplūkots 08.05.2019.]

²⁸ Luksa M. 2016.

2. PROBĀCIJAS UZRAUDZĪBAS KĀ PAPILDSODA JĒDZIENS, PIEMĒROŠANA UN IZPILDE

Kā jau iepriekš minēts, aplūkojot probācijas uzraudzību kā papildsodu, var vilkt paralēles ar policijas kontroles tiesību institūtu. Varētu teikt, ka probācijas uzraudzība savā ziņā ir policijas kontroles uzlabotā versija, lai gan par šo papildsodu izpildi bija atbildīgas dažādas valsts iestādes. Probācijas uzraudzības pirmsākumi Eiropas valstīs meklējami jau 19. gadsimta sodu reformās, mēģinot uzlabot attieksmi pret ieslodzītajiem. Un ar 20. gadsimta attīstību probāciju sistēmās bija redzams daudz iespējamu variāciju šim tiesību institūtam.²⁹ Ieviešot probācijas uzraudzību, tika rasta alternatīva brīvības atņemšanas sodam, jo notiesātos, lai gan ne visus, var droši uzraudzīt, viņiem esot sabiedrībā, un meklēt katras personas individuālo problēmu risinājumus caur uzticamu valsts institūciju ar specializētiem darbiniekiem noziedzīgu nodarījumu novēršanas jomā.³⁰ Tā kā Latvijā probācijas uzraudzība parādījās tikai ar 2011. gada 1. oktobri, visnotaļ būtiski ir izprast, ko probācijas uzraudzība sevī ietver.

2.1. Probācijas uzraudzības jēdziens

Vispirms, aplūkojot probācijas uzraudzības jēdzienu, jāsaprot, ka tas ir viens no Krimināllikuma 36. pantā paredzētajiem soda veidiem. Krimināllikumā sodi iedalīti pamatsodos un papildsodos, un tā kā probācijas uzraudzība ir viens no papildsodiem, bez paša pamatsoda to piespriest nevar. Probācijas uzraudzībai kā papildsodam ir jābūt Krimināllikuma Sevišķās daļas panta sankcijā, lai to varētu piemērot, piemēram, par Krimināllikuma 116. pantā izdarītu slepkavību probācijas uzraudzību piemēro obligāti, taču par meža tīšu aizdedzināšanu (Krimināllikuma 107. pants) tas vairs nav obligāti piemērojams papildsods – to var piemērot un var arī nepiemērot. Skatot Krimināllikuma Sevišķo daļu, var secināt, ka probācijas uzraudzību var piemērot kopā ar visiem minētajiem pamatsodiem: gan ar brīvības atņemšanas sodu, gan naudas sodu, gan ar piespiedu darbu.

Krimināllikuma 45.¹ pantā ir definēts probācijas uzraudzības jēdziens:

²⁹ Shapland J., Bottoms A., Farrall, S., McNeil F., Priede C., Robinson G. The quality of probation supervision – a literature review. University of Sheffield: Centre for Criminological Research, 2012, p.2. Pieejams: https://www.sheffield.ac.uk/polopoly_fs/1.159010!/file/QualityofProbationSupervision.pdf [aplūkots 15.02.2019.]

³⁰ Phelps S.M., Curry C. Supervision in the Community: Probation and Parole. Oxford Research Encyclopedia of Criminology, 2017, p.1. Pieejams: <http://oxfordre.com/criminology/view/10.1093/acrefore/9780190264079.001.0001/acrefore-9780190264079-e-239?print=pdf> [aplūkots 15.02.2019.]

“Probācijas uzraudzība ir papildsods, ko piespriež tiesa vai priekšrakstā par sodu nosaka prokurors kā piespiedu līdzekli, lai nodrošinātu notiesātās personas vai personas, kurai papildsods noteikts ar prokurora priekšrakstu par sodu, uzvedības uzraudzību, sekmētu šīs personas resocializāciju un jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas novēršanu.”

Tātad probācijas uzraudzību var piespriet ne tikai tiesa, bet arī noteikt prokurors priekšrakstā par sodu. Tiesa probācijas uzraudzību piespriež uz laiku no viena gada līdz trim gadiem, taču prokurors priekšrakstā par sodu var noteikt ne vairāk kā pusi no panta sankcijā paredzētā maksimālā soda ilguma, ko nosaka Krimināllikuma 45.¹ panta otrā daļa. Tomēr ir gadījumi, kad Krimināllikumā probācijas uzraudzību var piemērot uz laiku līdz pieciem gadiem, tas paredzēts 159. pantā par izvarošanu, 160. pantā par seksuālu vardarbību, 161. pantā par seksuāla rakstura darbībām ar personu, kura nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, 162. pantā par pavešanu netiklībā un 162.¹ pantā par pamudināšanu iesaistīties seksuālās darbībās, tātad par smagākajiem noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Pēc autore domām, tieši šajā Krimināllikuma nodaļā ir paredzēta visilgākā un noteikti arī visstingrākā probācijas uzraudzība pār personām, kas šos noziedzīgos nodarījumus ir izdarījušas. Tas ir saistīts jau ar to, ka probācijas uzraudzību sākotnēji piemēroja tikai par dzimumnoziegumiem. Kā jau iepriekš minēts, ar 2011. gada 1. oktobri probācijas uzraudzību varēja piemērot personām, kuras izdarījušas Krimināllikuma XVI nodaļā paredzētos noziedzīgos nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Šie noziegumi atstāj vissmagākās sekas uz cietušajiem, it īpaši psiholoģiski, un vēl jo vairāk – uz nepilngadīgām personām. Tāpēc šo noziedzīgo nodarījumu izdarījušām personām probācijas uzraudzība kā papildsods ir obligāts, un šīs personas ir nepieciešams uzraudzīt arī pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas, jo tikai brīvības atņemšanas sods nespēs veicināt personu resocializāciju sabiedrībā un jaunu noziedzīgu nodarījumu neatkārtošanos.

Lai noteiktu probācijas uzraudzības izpildes sākumu, jāskatās, vai noteiktais pamatsods ir saistīts ar brīvības atņemšanu vai nav. Ja noteiktais pamatsods ir brīvības atņemšanas sods, papildsoda izpildi sāk uzreiz pēc tā izciešanas, bet, ja piespriests naudas sods vai piespiedu darbs – ar sprieduma vai prokurora priekšraksta par sodu spēkā stāšanos.³¹ Attiecīgi, kā to nosaka Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.² pants, ja probācijas uzraudzība noteikta kopā ar piespiedu darbu vai naudas sodu, tad notiesātajam desmit darba dienu laikā pēc nolēmuma vai prokurora priekšraksta par sodu spēkā stāšanos jāierodas Valsts probācijas dienestā, bet, ja papildsods noteikts kopā ar brīvības atņemšanas sodu, tad nākamajā dienā pēc atbrīvošanās no brīvības atņemšanas soda. Un kā to nosaka Krimināllikuma 45.¹ panta ceturtnā daļa, ja

³¹ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrās papildinātais izdevums. Rīga: tiesu namu aģentūra, 2018, 191.lpp.

gadījumā personu nosacīti pirms termiņa atbrīvo no brīvības atņemšanas soda, tad probācijas uzraudzības izpildi sāk ar brīdi, kad beigusies personas uzraudzība pēc nosacītās pirmstermiņa atbrīvošanas.

Taču ne vienmēr notiesātās personas vēlas ievērot probācijas uzraudzības noteiktos pienākumus un nosacījumus, tāpēc arī Krimināllikuma 45.¹ panta sestajā un septītajā daļā ir paredzēts aizstāt probācijas uzraudzību ar brīvības atņemšanas sodu divos gadījumos – ja persona papildsoda izciešanas laikā izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu vai bez attaisnojoša iemesla pārkāpj probācijas uzraudzības laikā uzliktos pienākumus. Attiecīgi tiesa var aizstāt divas probācijas uzraudzības dienas rēķinot tās kā vienu brīvības atņemšanas dienu. Lai gan papildsoda aizstāšanas ar brīvības atņemšanas sodu mērķis nav panākt, lai persona atgrieztos vai nonāktu brīvības atņemšanas iestādē, tomēr bez šāda regulējuma nebūtu iespējams nodrošināt papildsoda pienācīgu izpildi – notiesātajām personām nevar nepiemērot sankcijas par papildsoda neizpildi, un tā aizstāšana ar naudas sodu vai piespiedu darbu, pēc autores domām, būtu pārāk vienkārša, nenodrošinātu pietiekamu notiesāto iesaistīšanos sevis pilnveidošanā, kā arī neveicinātu notiesāto resocializāciju sabiedrībā. No Amerikas Savienoto Valstu skatupunkta daudzos Eiropas valstu normatīvajos regulējumos ir vērojama probācijas uzraudzības kā papildsoda aizstāšana ar brīvības atņemšanas sodu kā pēdējais līdzeklis probācijas uzraudzības nosacījumu pārkāpšanai, nevis kā atbilde par pienākumu nepildīšanu, kā tas ir Amerikas Savienotajās Valstīs.³² Autore nepievienojas šim viedoklim un uzskata, ka attiecībā uz Latvijas regulējumu tas tā nav, jo ne Krimināllikumā, ne Latvijas Soduzpildes kodeksā nav atrodamas citas sankcijas par pienākumu nepildīšanu, kā tikai probācijas uzraudzības aizstāšana ar brīvības atņemšanas sodu.

Lai gan Krimināllikums paredz probācijas uzraudzības soda aizstāšanu ar brīvības atņemšanas sodu, tas nenozīmē, ka personām nav dota iespēja uz probācijas uzraudzības atcelšanu vai termiņa samazināšanu. To paredz gan Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.⁷ panta pirmā daļa, gan Ministru kabineta noteikumu Nr. 107 152. punkts, nosakot, ka, lai personai būtu iespējama probācijas uzraudzības atcelšana vai termiņa samazināšana, ir nepieciešams, ka tā ir izcietusi pusi no probācijas uzraudzības termiņa, un amatpersona, kas nodrošināja uzraudzību, konstatējusi, ka šī persona ir pienācīgi pildījusi uzliktos pienākumus un ka jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas varbūtība ir zema.³³ Pēc autores domām, iespēja samazināt probācijas uzraudzību vai pat pavisam atcelt šo sodu ir ļoti labs stimuls un pat mērķis notiesātajām personām ievērot uzliktos pienākumus, kā arī iesaistīties probācijas

³² Phelps S.M., Curry C. 2017, p.15.

³³ Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotās personas un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība: Ministru kabineta 2015. gada 24. februāra noteikumi Nr. 107. [14.03.2019.]

uzraudzības programmās. Šādā veidā arī tiek veicināta probācijas uzraudzības kā papildsoda izpildes efektīvāka nodrošināšana.

2.2. Probācijas uzraudzības piemērošana

Papildsodu – probācijas uzraudzība – var piespriest ne tikai tiesa, bet arī noteikt prokurors priekšrakstā par sodu, taču šīs nodaļas ietvaros tiks apskatīta tikai tiesu prakse papildsoda piemērošanā ierobežotās pieejamības dēļ. Valsts probācijas dienesta likuma 15. pants nosaka, ka gan tiesa, gan arī prokurors var pieprasīt sniegt izvērtēšanas ziņojumu par apsūdzēto Valsts probācijas dienestam, lai varētu izlemt nosakāmo sodu un pienākumus probācijas uzraudzības ietvaros, taču 2011. gada 5. aprīļa Ministru kabineta noteikumu Nr. 271 2. punktā minēts, ka izvērtēšanas ziņojumu var pieprasīt arī brīvības atņemšanas iestādes administrācija.³⁴

Kā jau iepriekš minēts, Krimināllikuma 36. pants nosaka, ka probācijas uzraudzību kā papildsodu tiesa var piespriest kopā ar kādu no pamatsodiem: brīvības atņemšanas sodu, piespiedu darbu vai naudas sodu. Pēc Valsts probācijas dienesta 2018. gada statistikas datiem tiesas visvairāk probācijas uzraudzību piemēroja kopā ar piespiedu darbu, savukārt vismazāk kombinācijā ar naudas sodu. Vidēji piespiedu darbs kopā ar probācijas uzraudzību kā papildsodu tiek piespriests par 100 lietām gadā vairāk, nekā brīvības atņemšanas sods kopā ar probācijas uzraudzību kā papildsodu.³⁵ 2018. gadā piecām personām tika piespriesta nosacīta notiesāšana kopā ar probācijas uzraudzību kā papildsodu,³⁶ taču 2017. gadā tiesas pretrunā ar Krimināllikuma 55. panta piekto daļu piecos gadījumos piemēroja nosacītu notiesāšanu kopā ar probācijas uzraudzību,³⁷ lai gan grozījumi Krimināllikumā, kas to paredz, stājās spēkā 2018. gada 1. janvārī. Valsts probācijas dienests probācijas uzraudzības klientam, kas ietver ne tikai personas, kurām piemērota probācijas uzraudzība kā papildsods, nepildot uzliktos pienākumus vai izdarot jaunu noziedzīgu nodarījumu probācijas uzraudzības laikā, var sūtīt tiesai iesniegumu par pamatsoda izpildi, probācijas uzraudzības aizstāšanu ar brīvības atņemšanas sodu vai pārbaudes laika pagarināšanu, kā to nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr. 107. 2017. gadā tiesai tika nosūtīti 280 iesniegumi ar lūgumu izpildīt spriedumā noteikto sodu, izpildīt neizciesto soda daļu, atjaunot kriminālprocesu, aizstāt neizciesto papildsoda

³⁴ Noteikumi par izvērtēšanas ziņojumā iekļaujamās informācijas apjomu un tā sastādīšanas un sniegšanas kārtību: Ministru kabineta 2011. gada 5. aprīļa noteikumi Nr. 271. [14.05.2019.]

³⁵ Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2018. gadu. [nav publicēts]

³⁶ Ibid.

³⁷ Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2017. gadu. [nav publicēts]

laiku vai pagarināt uzraudzības periodu, kopā tas veido 4,11% no kopējām aprītē esošajām lietām, taču atsevišķs uzskaitījums tieši par probācijas uzraudzības kā papildsoda aizstāšanu ar brīvības atņemšanas sodu netiek veikts. Procentuāli skatoties, iesniegto iesniegumu skaits no 2013. gada līdz 2017. gadam mainās 0,5% robežās.³⁸

Lietā Nr. 11410086616 kāda persona notiesāta par Krimināllikuma 253. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu. Apsūdzētais no kādas citas personas personīgās lietošanas nolūkā iegādājās kapsulai līdzīgu priekšmetu, kurā atradās narkotiskās vielas. Apsūdzētais savu vainu atzina pilnībā, kā arī nožēloja izdarīto, un norādīja, ka nav nepieciešams veikt pierādījumu pārbaudi. Noziedzīgais nodarījums ir atzīstams par mazāk smagu noziegumu, un narkotiskās vielas daudzums tika atzīts par nelielu. Tiesa, nosakot sodu, norādīja, ka ņem vērā atbildību pastiprinošos apstākļus, proti, to, ka noziedzīgais nodarījums veido noziedzīgu nodarījumu recidīvu, un tas ir izdarīts narkotisko vielu ietekmē. Ņemot vērā arī atbildību mīkstinošus apstākļus kā atzīšanos, piekrišanu neizdarīt pierādījumu pārbaudi, tiesa nosprieda piemērot piespiedu darbu uz 150 stundām un probācijas uzraudzību uz vienu gadu.³⁹ Lietā Nr. 11519013017 pastāv līdzīgi faktiskie apstākļi, taču apsūdzētais pirmstiesas kriminālprocesā jau bija noslēdzis vienošanos par to, ka atzīst savu vainu un piekrīt soda mēram. Tiesa, nosakot sodu, norādīja, ka apsūdzētais nav izdarījis citus likumpārkāpumus un ka viņa personība neliecina par to, ka viņš varētu atkārtoti izdarīt jaunu noziedzīgu nodarījumu vai ka viņš būtu sabiedriski bīstams. Personai piemēroja piespiedu darbu uz 250 stundām un probācijas uzraudzību uz vienu gadu, norādot, ka tas panta sankcijā ir obligāti piemērojams papildsods.⁴⁰ Lietā Nr. 11905000518 trīs personas tika apsūdzētas par Krimināllikuma 253.¹ panta pirmajā daļā minētā noziedzīgā nodarījumā izdarīšanu, precīzāk, personas E un F neatļauti realizācijas nolūkā iegādājās narkotiskās vielas – marihuānu, kas ir sevišķi bīstama narkotiskā viela, savukārt persona G neatļauti glabāja un realizēja narkotiskās un psihotropās vielas. Personas savu vainu atzina, izdarīto nožēloja un arī lūdza neizdarīt pierādījumu pārbaudi. Tiesa, nosakot sodu, ņēma vērā to, ka persona E ir izdarījusi smagu noziegumu nedzēstas sodāmības laikā un piemēroja ilgāku brīvības atņemšanas sodu nekā personām F un G, taču visām piesprieda probācijas uzraudzību uz vienu gadu.⁴¹ Savukārt lietā Nr. 11210050818 persona iegādājās divas marihuānas sēklas nolūkā izdarīt narkotiskās vielas saturošu augu neatļautu sēšanu un audzēšanu, tādējādi izdarot mazāk smagu noziegumu, kas

³⁸ Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2017. gadu. [nav publicēts]

³⁹ Rīgas rajona tiesas Jūrmalas tiesu nama 29.12.2016. spriedums lietā Nr. 11410086616. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/296063.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]

⁴⁰ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 20.12.2017. spriedums lietā Nr. 11519013017. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/340055.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]

⁴¹ Zemgales rajona tiesas 28.11.2018. spriedums lietā Nr. 11905000518. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/372804.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]

paredzēts Krimināllikuma 256. panta pirmajā daļā. Persona, tai skaitā, izdarīja arī narkotisko vielu iegādāšanos, glabāšanu un pārvadāšu personīgos nolūkos, izdarot smagu noziegumu, kas paredzēts Krimināllikuma 253. panta pirmajā daļā. Galīgajā sodā tiesa piesprieda 220 piespiedu darba stundas un probācijas uzraudzību uz vienu gadu.⁴² Šajā spriedumā tiesa nepamatoja ne soda izvēli, ne soda mēru.

Lietā Nr. 11824005216 personas B, C un D personu grupā pēc iepriekšējās vienošanās nelikumīgi pārvietoja Baltkrievijas Republikā ražotās cigaretes, nodarot valstij zaudējumu nenomaksāto nodokļu veidā 25 999,37 eiro apmērā, tādējādi izdarot noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 221. panta trešajā daļā. Apsūdzētie sevi atzina par vainīgiem un lūdza izskatīt lietu bez pierādījumu pārbaudes. Nosakot sodu personai B, tiesa ņēma vērā noziedzīgu nodarījumu recidīvu, bet personas C un D iepriekš nebija sodītas. Tāpēc tiesa, noteica, ka personām C un D piemērojama probācijas uzraudzība uz vienu gadu, taču personai B vairāk par vienu gadu, ņemot vērā viņa personību, t.i., uz vienu gadu un četriem mēnešiem.⁴³ Šajā spriedumā var redzēt, ka tiesa pamato un arī salīdzina papildsoda – probācijas uzraudzības – piemērošanu ar citām noziedzīgā nodarījuma izdarījušām personām. Piemēram, iepriekš minētajā lietā Nr. 11905000518, lai gan persona bija iepriekš sodīta, salīdzinot ar pārējām noziedzīga nodarījuma izdarījušām personām, papildsoda apmērs visiem tika noteikts vienāds. Pēc autores domām, šajā gadījumā tiesas lēmums piemērot vai nepiemērot ilgāku probācijas uzraudzību iepriekš sodītai personai, kā vienai no noziedzīgā nodarījuma izdarījušai personai, skaidrojams ar paša noziedzīgā nodarījuma smagumu un sekām, attiecīgi lietā Nr. 11824005216 personas nodarīja lielāku kaitējumu, un tām tikai piespriests arī ilgāks brīvības atņemšanas sods.

Lietā ar arhīva Nr. K24-0349-17/2 persona izdarīja slepkavību, apzinoties, ka noslepkavotā persona atradās bezpalīdzības stāvoklī, izdarot Krimināllikuma 117. panta 2. punktā paredzēto noziedzīgo nodarījumu. Persona slepkavību izdarīja konflikta laikā pēc kopīgas alkoholiskā dzērienu lietošanas ar upuri. To veica ar tiešu nodomu, tīši izdarot ne mazāk kā deviņus dūrienus un griezienus cietušā galvas un kakla apvidū. Starp apsūdzēto un prokurori tika noslēgta vienošanās par vainas atzīšanu un sodu, tādējādi sodot apsūdzēto ar brīvības atņemšanu uz desmit gadiem un probācijas uzraudzību uz trīs gadiem.⁴⁴ Pēc autores domām, par šādiem izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem papildsoda apmērs ir pašsaprotams kā visilgāk pieļaujama, jo pēc tik daudziem pavadītiem gadiem izolētam no

⁴² Zemgales rajona tiesas 06.02.2019. spriedums lietā Nr. 11210050818. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/375809.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]

⁴³ Daugavpils tiesas 11.02.2019. spriedums lietā Nr. 11824005216. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/376500.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]

⁴⁴ Ogres rajona tiesas 29.12.2017. spriedums, lietas arhīva Nr. K24-0349-17/2. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/341177.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]

sabiedrības apsūdzētajam noteikti būs nepieciešama pārejas posmā no brīvības atņemšanas soda uz atgriešanos sabiedrībā pastiprināta uzraudzība, kā arī palīdzība jaunu noziegumu neizdarīšanā un dzīves kvalitātes uzlabošanā.

Lietā ar arhīva Nr. K33-1038-17/22 personas A un B izdarīja svešas kustamas mantas nolaupīšanu pēc iepriekšējas vienošanās, izdarot smagu noziegumu, kas paredzēts Krimināllikuma 176. panta otrajā daļā. Abas personas vainu atzina, nožēloja izdarīto un piekrita neveikt pierādījumu pārbaudi. Tomēr tiesa ņēma vērā to, ka abu personu izdarītais noziedzīgais nodarījums veido noziedzīgu nodarījumu recidīvu, un arī šīs lietas iztiesāšanas laikā personas atradās apcietinājumā citu kriminālprocesu ietvaros. Tiesa apsūdzēto personības vērtēja negatīvi ar tendenci uz noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Tādējādi vienīgā iespēja bija personām piemērot reālu brīvības atņemšanas sodu. Savukārt probācijas uzraudzības termiņš tika noteikts atbilstoši izdarītā kaitīgumam un apsūdzēto personībām. Personai A tika piespriests brīvības atņemšanas sods uz vienu gadu un trīs mēnešiem, personai B – uz vienu gadu un diviem mēnešiem, abām personām piemērojot probācijas uzraudzību uz diviem gadiem.⁴⁵ Aplūkojot tiesu praksi, vienīgi šajā spriedumā autore redzēja norādi par to, ka papildsoda piemērošanā tiek ņemts vērā gan izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīgums, gan apsūdzētā personība. Šajā spriedumā vislabāk tika raksturota gan pamatsoda, gan papildsoda izvēle, tādējādi radot pilnīgāku priekšstatu par piemērojamā soda izvēli un mēru. Arī tiesu prakses apkopojumā “Krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas izdarīti ar nepilngadīgo” ir minēts, ka, analizējot tiesu nolēmumus, secināms, ka tiesas lielākoties motivē papildsoda – probācijas uzraudzība – piemērošanu vai nepiemērošanu, ja tas ir paredzēts kā alternatīvs papildsods.⁴⁶

Lietā ar arhīva Nr. K73-2033-18/5 personai nepiemēroja papildsodu – probācijas uzraudzība – par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kas paredzēts Krimināllikuma 125. panta pirmajā daļā. Apsūdzētais aiz dūsmām pret personu, kas sabojāja apsūdzētā tēvam piederošu transportlīdzekli, tīši iemeta ar akmeni galvas apvidū, nodarot smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus. Tiesa apsūdzēto sodīja ar brīvības atņemšanas sodu uz sešiem mēnešiem.⁴⁷ Savukārt lietā Nr. 11352033718 personai par Krimināllikuma 125. panta otrās daļas 9. punkta izdarītu noziedzīgu nodarījumu piemēroja brīvības atņemšanas sodu uz pieciem gadiem un probācijas uzraudzību uz vienu gadu, apstiprinot apsūdzētā un prokurores noslēgto vienošanos

⁴⁵ Rīgas rajona tiesas Jūrmalas tiesu nama 21.12.2017. spriedums, lietas arhīva Nr. K33-1038-17/22. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/349992.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]

⁴⁶ Tiesu prakse krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas izdarīti ar nepilngadīgo. Pieejams:

https://www.ltmc.lv/files/ltmc/uploaded_content_files/Tiesu%20prakse%20par%20nn%20pret%20nepilngadiga%20tikumibu%20un%20dzimumneaizskaramibu_0.pdf [aplūkots 22.03.2019.]

⁴⁷ Zemgales rajona tiesas 20.12.2018. spriedums, lietas arhīva Nr. K73-2033-18/5. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/372536.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]

par vainas atzīšanu un sodu. Šajā lietā persona nodarīja smagus miesas bojājumus savai dzīvesbiedrei, ar kuru viņai bija pastāvīgas intīmas attiecības un kopīga saimniecība. Apsūdzētais alkohola ietekmē un pēkšņu dusmu uzplūdā ar nazi upurim vienu reizi tīši izdarīja slīdošu sitieni pa priekšējo kakla daļu.⁴⁸ Salīdzinot šīs divas lietas, var secināt, ka, ja piemērotais brīvības atņemšanas sods ir salīdzinoši neliels, t.i., zem viena gada, tad arī probācijas uzraudzības piemērošanai nereti nebūs pamata, viennozīmīgi abos gadījumos vērtējot arī to, vai apsūdzētais ir iepriekš sodīts. Ja personas būtu iepriekš sodītas, iespējams, arī tiesa pirmajā gadījumā būtu piemērojusi probācijas uzraudzību, bet otrajā gadījumā pagarinājusi tās ilgumu. Aplūkojot tiesu praksi, var secināt, ka personām, kuras ir iepriekš sodītas, probācijas uzraudzību piemēro biežāk, nosakot ilgāku probācijas uzraudzības ilgumu, kā arī pastiprinātāk izvērtējot apsūdzētā personību. Pēc autores domām, ja persona ir iepriekš sodīta, tad acīmredzami iepriekš piemērotais soda veids nav bijis pietiekami efektīvs, lai atturētu personu no citu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, taču ar probācijas uzraudzību to varētu būt iespējams labot. Probācijas uzraudzība kā papildsods neietver vienkāršu soda izciešanu, tā iekļauj arī zināmu pasākumu un pienākumu pildīšanu un ievērošanu, līdz ar to notiesātā aktīvu līdzdalību soda izciešanā. Tas pastiprinātāk veicina personas resocializāciju – vismaz ar tendenci uzskatīt, ka tā tiešām ir, un to var novērot arī tiesu praksē.

Kopumā jāsecina, ka tiesa, izvēloties piemērot sodu, ņem vērā apsūdzētā personību, t.sk., patstāvīgo dzīvesvietu, nodarbinātību, apgādājamās, atkarības, viņa attieksmi pret izdarīto noziedzīgo nodarījumu, apsūdzētā attieksmi pret savu procesuālo pienākumu pildīšanu⁴⁹, to, vai apsūdzētais izvēlējies vienkāršāku procesa veidu, ar noziedzīgo nodarījumu apdraudētās intereses, atbildību pastiprinošos un mīkstinājošos apstākļus, vai noziedzīgais nodarījums veido noziedzīgā nodarījuma recidīvu un noziedzīga nodarījuma vardarbīgo raksturu. Visi šie apstākļi kopumā, bet katrā lietā individuāli, palīdz noteikt gan piemērojamo pamatsodu, gan arī papildsodu.

Skatoties tiesas spriedumus saistībā ar probācijas uzraudzības kā papildsoda piemērošanas pārejas posmiem, ir atrodami vairāki spriedumi, kuros tiesa nepareizi piemēro Krimināllikuma Vispārīgajā daļā norādītos papildsodus, vai nu nepareizi nosakot, kad personai piemērojama probācijas uzraudzība kā papildsods, nevis policijas kontrole, vai nosakot probācijas uzraudzību kā papildsodu gadījumos, kad tas nav ietverts Krimināllikumā. Savukārt par izpildes problēmjaudājumiem saistībā ar nepareizi noteiktiem sodiem tiesas spriedumos vairāk 2.3. apakšnodaļas ietvaros.

⁴⁸ Rīgas rajona tiesas 01.02.2019. spriedums lietā Nr. 11352033718. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/375921.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]

⁴⁹ Daugavpils tiesas 19.12.2018. spriedums, lietas arhīva Nr. K12-1098-18/14 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/374464.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]

Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lietā Nr. SKK-[B]/2018, kurai ir slēgtas lietas statuss, par Krimināllikuma 160. panta trešās daļas un 162. panta otrās daļas paredzētajiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti izmeklēšanas laikā precīzi nenoskaidrotā laika posmā 2011. gadā vai 2012. gadā, pirmās instances tiesa piesprieda brīvības atņemšanas sodu kopā ar probācijas uzraudzību kā papildsodu. Taču Augstākā tiesa norādīja, ka probācijas uzraudzība kā papildsods par noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti pret tikumību un dzimumneaizskaramību stājās spēkā 2011. gada 1. oktobrī. Attiecīgi šāds papildsods nebija paredzēts Krimināllikumā, jo Krimināllikuma 5. panta pirmā daļa nosaka, ka: “Nodarījuma (darbības vai bezdarbības) noziedzīgumu un sodāmību nosaka likums, kas bijis spēkā šā nodarījuma izdarīšanas laikā.” Taču šī panta trešajā daļā ir minēts, ka likumam, kas pastiprina sodu, atpakaļejoša spēka nav. Tiesa noteica, ka “Nosakot sodu par noziedzīgiem nodarījumiem, kuri izdarīti pirmstiesas kriminālprocesā precīzi nenoskaidrotā laikā, tiesa piemēro personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, labvēlīgāko materiālo tiesību normu.” Līdz ar to Augstākā tiesa, konstatējusi, ka pirmās instances tiesas pieļāvusi šo pārkāpumu, bet apelācijas tiesa nekonstatēja šādu Krimināllikuma pārkāpumu, nolēma atcelt spriedumu daļā par noteikto papildsodu.⁵⁰

Arī par probācijas uzraudzības pilnīgu stāšanos spēkā ar 2015. gada 1. janvāri var atrast ne vienu vien spriedumu, kurā tiesa piemērojusi policijas kontroli kā papildsodu, lai gan Krimināllikuma grozījumi par probācijas uzraudzību kā papildsodu jau bija stājušies spēkā. Lietā Nr. SKK-336/2016 par 2015. gada 12. janvārī izdarītu Krimināllikuma 253. panta pirmajā daļā minēto noziedzīgo nodarījumu Rīgas apgabaltiesa personai piemēroja policijas kontroli kā papildsodu, nevis probācijas uzraudzību. Augstākā tiesa atcēla Rīgas apgabaltiesas spriedumu, nosūtot to jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā, jo personai tika noteikts sods, kāds nemaz nebija paredzēts noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā.⁵¹

Par probācijas uzraudzības trešo pārejas posmu arī atrodami tiesas spriedumi, kuros nosacīta notiesāšana piemērota kopā ar probācijas uzraudzību kā papildsodu pirms Krimināllikuma attiecīgās redakcijas spēkā stāšanās, t.i., par pirms 2018. gada 1. janvārī izdarītiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Lietā Nr. 15890028817 tika saņemts Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta virsprokurora A.Kalniņa protests par Kurzemes rajona tiesas spriedumu, kurā persona notiesāta nosacīti, piemērojot tai arī probācijas uzraudzību kā papildsodu par noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti 2017. gada 12. un 15. decembrī. Kasācijas instances tiesa atcēla Kurzemes rajona tiesas 2018. gada 14.

⁵⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018.gada [...] lēmums lietā Nr. SKK [B]/2018. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5431> [aplūkots 08.05.2019.]

⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 19.08.2016 lēmums lietā Nr. SKK-336/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3621> [aplūkots 08.05.2019.]

decembra spriedumu par noteikto papildsodu – probācijas uzraudzība. Pamatojumā tiesa norādīja, ka tikai personas, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus no 2018. gada 1. janvāra, var sodīt nosacīti notiesājot un piemērot probācijas uzraudzību kā papildsodu.⁵² Krimināllikuma redakcijas, kas bija spēkā līdz 2017. gada 31. decembrim, 55. panta piektajā daļā bija noteikts, ka nosacīti notiesājot nevar piemērot papildsodu – probācijas uzraudzību.⁵³

Tā kā tiesas piemēroto papildsodu – probācijas uzraudzība – uzrauga un kontrolē Valsts probācijas dienests, tad autore izveidoja tabulu, lai varētu uzskatāmi redzēt kā Valsts probācijas dienesta klientu skaits, kam piemērots papildsods – probācijas uzraudzība –, ir mainījies. Salīdzinošā tabula tika veidota pēc papildsoda – probācijas uzraudzība – pilnīgas spēkā stāšanās.

2.2.1. tabula

Probācijas uzraudzības kā papildsoda kopējais klientu skaits no 2016. gada līdz 2018. gadam

		2016 ⁵⁴	2017 ⁵⁵	2018 ⁵⁶
Kopējais klientu skaits uzraudzības jomā		6492	6779	6720
Darbs uzsākts attiecīgajā jomā		2836	3083	2969
Klientu skaits, kam piemērots papildsods – probācijas uzraudzība	Pilngadīgi	531	1086	1367
	Nepilngadīgi	20	20	
253. pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās, glabāšana, pārvadāšana un pārsūtīšana		253	514	Nav pieejams
176. pants. Laupīšana		205	153	Nav pieejams
253.² pants. Narkotisko un psihotropo vielu neatļauta iegādāšanās, glabāšana un realizēšana		70	92	Nav pieejams

⁵² Latvijas Republikas Senāta 28.02.2019. lēmums lietā Nr. SKK-J-218/2019. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/376851.pdf> [aplūkots 08.05.2019]

⁵³ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [01.08.2017. red.]

⁵⁴ VPD statistiskā informācija (2016. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/statistika-2016-gads> [aplūkots 01.03.2019.]

⁵⁵ VPD statistiskā informācija (2017. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/2017gads> [aplūkots 01.03.2019.]

⁵⁶ Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2018. gadu. [nav publicēts]

nelielā apmērā un narkotisko un psihotropo vielu neatļauta lietošana			
180. pants. Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	47	67	Nav pieejams
175. pants. Zādzība	46	58	Nav pieejams

Skatoties Valsts probācijas dienesta 2014. gada pārskatu, 2012. gadā papildsods – probācijas uzraudzība – tika piemērots divām personām, 2013. gadā astoņām personām un 2014. gadā četrām personām, taču tas netika piemērots nevienai nepilngadīgai personai.⁵⁷ Salīdzinot ar 2018. gadu, ir redzama ievērojama izaugsme papildsoda piemērošanā. Valsts probācijas dienestam pašlaik vēl nav pilnīgs 2018. gada darbības pārskats, taču, kā redzams, tad kopējais klientu skaits salīdzinājumā ar 2017. gadu ir samazinājies, bet tas ir krietni palielinājies papildsoda – probācijas uzraudzība – jomā. Vislielākais veikto noziedzīgo nodarījumu skaits, par kuriem piemērota probācijas uzraudzība kā papildsods, ir tieši par narkotisko un psihotropo vielu saistītiem noziedzīgiem nodarījumiem. Arī 2017. gadā un 2016. gadā turpināja pieaugt personu skaits, kurām piemērota probācijas uzraudzība kā papildsods. Tas esot skaidrojams ar izmaiņām normatīvajā regulējumā un Valsts probācijas dienesta sadarbības veidošanā ar tiesām un prokuratūrām, tai skaitā, aicinot šīs valsts iestādes, kad likums to pieļauj, piemērot probācijas uzraudzību kopā ar piespiedu darbu, norādot, ka tad Valsts probācijas dienestam ir iespēja strādāt ar tām kriminogēnajām vajadzībām, kuru dēļ personas izdara noziedzīgu nodarījumu.⁵⁸ Ņemot vērā grozījumus Krimināllikumā un šī tiesību institūta attīstību Latvijas tiesību sistēmā, ar katru gadu pieaug probācijas klientu skaits, kuriem piemērota probācijas uzraudzība kā papildsods, prognozējot tā pieaugumu līdz pat 2023. gadam.⁵⁹

Personas, kurām ir noteikts papildsods – probācijas uzraudzība –, pārsvarā ir pilngadīgas personas, nepilngadīgo personu ir maz. Valsts probācijas dienestā kopumā uzraudzības jomā 2017. gadā bija 119 nepilngadīgu probācijas klientu un 2018. gadā 105

⁵⁷ VPD publiskais pārskats 2014. Pieejams:

https://www.vpd.gov.lv/upload/gada_parskati/final_2014_vpd_publicais_parskats.pdf [aplūkots 01.03.2019.]

⁵⁸ Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2017. gadu [nav publicēts]

⁵⁹ VPD publiskais pārskats 2016. Pieejams:

https://www.vpd.gov.lv/upload/gada_parskati/2016_vpd_publicais_parskats_master.pdf [aplūkots 01.03.2019.]

nepilngadīgi klienti.⁶⁰ Tas nozīmē, ka tieši probācijas uzraudzība kā papildsods ir piemērots vēl mazākam skaitam nepilngadīgo personu. Jānis Klūga, Uzraudzības, piespiedu un sabiedriskā darba nodaļas vadītājs, norādīja, ka visā uzraudzības funkcijā jaunas lietas saistībā ar nepilngadīgām personām ir apmēram 65-80 lietas gadā, no kurām probācijas uzraudzība tiek piemērota ļoti nelielai daļai. Pēc autores domām, pašlaik probācijas uzraudzība kā papildsods nav labākais risinājums saistībā ar nepilngadīgām personām, jo darba metodes ar nepilngadīgām personām ir citādākas. Daudzi no iespējamajiem pienākumiem, kā dzīvesvietas neatstāšana noteiktos laika posmos vai aizliegums iegādāties noteiktus priekšmetus u.tml., ir vairāk attiecināmi uz pilngadīgām personām, kad personu no noteiktām darbībām vairs neattur vecuma ierobežojums un iespējas gūt finansiālus līdzekļus. Gan darba iespējas, gan noteiktu priekšmetu iegāde un alkoholisko dzērienu lietošana nepilngadīgām personām ir ierobežotāka kā pilngadīgām personām. Pēc autores domām, probācijas uzraudzību kā papildsodu ir vērtīgi piemērot arī nepilngadīgām personām, tādējādi jau laicīgi, Valsts probācijas dienesta amatpersonām strādājot ar šo personu, novērst jaunu noziedzīgu nodarījumu atkārtosanos. Taču kā priekšlikums varētu būt pie Latvijas Sodū izpildes kodeksa 138.⁶ pantā nosakāmajiem pienākumiem izveidot atsevišķu uzskaitījumu ar darba metodēm nepilngadīgām personām un izveidot atsevišķi šai personu grupai nosakāmos pienākumus, piemēram, obligātu vispārējās izglītības iestādes apmeklējumu, taču tam ir nepieciešams izvērstāks pētījums probācijas uzraudzības kā papildsoda piemērošanā nepilngadīgām personām, kas nav šī darba ietvaros ierobežotās pieejamības dēļ.

2018. gadā salīdzinājumā ar 2017. gadu ir pieaudzis probācijas uzraudzības klientiem piemērotais uzraudzības perioda ilgums. Uzraudzības laiks no sešiem mēnešiem līdz vienam gadam piemērots 440 probācijas uzraudzības klientiem 2017. gadā, bet 2018. gadā tie bija 474 klienti. Uzraudzības laiks 2017. gadā no viena gada un sešiem mēnešiem līdz diviem gadiem piemērots 105 personām, 2018. gadā – 133 personām. Savukārt uzraudzības laika ilgums no diviem gadiem un sešiem mēnešiem līdz trīs gadiem 2017. gadā piemērots 14 personām un 2018. gadā – 20 personām.⁶¹

Analizējot tiesu praksi par papildsoda – probācijas uzraudzības piemērošanu, autore neatrada spriedumu, kurā apsūdzētajam probācijas uzraudzība kā papildsods būtu piespriests uz pieciem gadiem, līdz ar to, ja šādi gadījumi ir, tad to noteikti nav daudz. Piespriestot personai šo papildsodu, tai ir jāievēro probācijas uzraudzības laikā noteiktie pienākumi, kurus nosaka Valsts probācijas dienests (par to 2.3. apakšnodaļas ietvaros).

⁶⁰ Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2018. gadu. [nav publicēts]

⁶¹ Ibid.

2.3. Probācijas uzraudzības izpilde

2.3.1. Probācijas uzraudzības laikā uzliktie pienākumi

Lai probācijas uzraudzība kā papildsods būtu efektīvs sods, ir nepieciešama attiecīga valsts iestāde, kas šo soda veidu uzrauga un kontrolē. Probācijas uzraudzības kā papildsoda nodrošināšanu uzrauga un personām uzliek pienākumus Valsts probācijas dienests, kura darbību regulē 2003. gada 18. decembrī pieņemtais Valsts probācijas dienesta likums. Saskaņā ar Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.¹ pantu Valsts probācijas dienests sastāda probācijas uzraudzības plānu un kontrolē soda izpildes gaitu. Valsts probācijas dienesta vadītājs Mihails Papsujevičs minēja, ka probācijas uzraudzība ir soda izciešana, atrodoties sabiedrībā, kuras izpildes laikā ir noteikti pienākumi un ierobežojumi. Probācijas dienesta uzdevums ir gan kontrolēt, gan atbalstīt.⁶² Ja personai kā pamatsods ir piespriests naudas sods vai piespiedu darbs, tad probācijas uzraudzības izpilde tiks sākta reizē ar pamatsoda izpildi un tādā veidā tiks nodrošināta stingrāka personas uzraudzība soda izciešanas laikā. Taču, kā to nosaka Ministru kabineta 2015. gada 24. februāra noteikumu Nr. 107 154. punkts, ja personai kā pamatsods ir piespriests brīvības atņemšanas sods, tad papildsoda izpilde tiks sākta pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas, brīvības atņemšanas iestādei informējot personu par to, ka noteikta termiņā jāpiesakās struktūrvienībā papildsoda izpildes uzsākšanai. Un, kā jau iepriekš minēts, Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.² pantā ir noteikts desmit darba dienu ierašanās termiņš Valsts probācijas dienestā, ja probācijas uzraudzība noteikta kopā ar piespiedu darbu vai naudas sodu, bet papildsoda izpildes uzsākšanai notiesātajai personai jāierodas nākamā darba dienā pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes vai kad beigusies notiesātā uzraudzība pēc nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas. Šajā gadījumā probācijas uzraudzība būs kā pārejas posms, tādā veidā pilnībā neatbrīvojot personu no uzraudzības un neizbeidzot to uzreiz pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas, kas dod lielāku iespēju, ka notiesātās personas atkārtoti neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus.

Šīs apakšnodaļas ietvaros darba autore intervēja arī Valsts probācijas dienesta darbiniekus Jāni Klūgu un Aigaru Ostrovski. Jānis Klūga ir Valsts probācijas dienesta Uzraudzības, piespiedu un sabiedriskā darba nodaļas vadītājs, kurš amata pienākumus veic Valsts probācijas dienesta centrālā aparāta nodaļā un kura pašreizējais amats pienākumus neietilpst tiešais darbs ar probācijas uzraudzības klientiem. Viņa pienākumos ietilpst metodiskais atbalsts klientu lietu vadītājiem, kā arī praktisks atbalsts normatīvo aktu izstrādē, metodisko materiālu izstrādē u.c. Savukārt Aigars Ostrovskis ir Valsts probācijas dienesta Uzraudzības, piespiedu un sabiedriskā darba nodaļas vecākais eksperts, kurš savus amata

⁶² Luksa M. Valsts probācijas dienests: viens nav karotājs, 2015. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/272931-valsts-probacijas-dienests-viens-nav-karotajs-2015> [aplūkots 12.02.2019.]

pienākumus veic Kurzemes reģiona teritoriālās struktūrvienības Kuldīgas nodaļā un kura amata pienākumos arī pašlaik ietilpst tiešais darbs ar probācijas uzraudzības klientiem. Interviju mērķis bija apskatīt probācijas uzraudzības kā papildsoda izpildes jautājumus praksē, gūstot plašāku izvērtējumu par probācijas uzraudzības materiālo tiesību efektivitāti.

Krimināllikuma 45.¹ panta trešajā daļā teikts, ka probācijas uzraudzības laikā persona pilda Valsts probācijas dienesta noteiktos pienākumus. Valsts probācijas dienests ir tieslietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde. Valsts probācijas dienesta likuma 11. pants nosaka, ka probācijas uzraudzībai ir pakļautas nosacīti notiesātas personas, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotas personas, nosacīti atbrīvotās personas no kriminālatbildības un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība, minot arī tā darbības funkcijas kā izvērtēšanas ziņojumu sniegšanu par probācijas klientiem, probācijas programmu izstrāde un licencētu programmu īstenošana, kā arī papildsoda – probācijas uzraudzības – izpildes nodrošināšana. Savukārt Latvijas Sodu izpildes kodeksa 138.¹ pantā ir teikts, ka Valsts probācijas dienests sastāda uzraudzības plānu, nosaka pienākumus un kontrolē izpildes gaitu. Personu, kurai piemērota probācijas uzraudzība, uzrauga konkrēta Valsts probācijas dienesta amatpersona, kura saskaņā ar Latvijas Sodu izpildes kodeksa 138.⁶ pantā minētajiem divpadsmit pienākumiem nosaka notiesātajam vienu vai arī vairākus pienākumus:

1) ievērot aizliegumu atstāt dzīvesvietu noteiktā diennakts laikā;

Saskaņā ar Valsts probācijas dienesta likuma 25. panta pirmās prim daļas 10. punktu Valsts probācijas dienesta ierēdņiem ir tiesības apmeklēt probācijas uzraudzības klientu viņa dzīvesvietā. Taču dzīvesvietas atstāšanas aizliegums ne vienmēr ir nakts laiks no plkst. 22.00 līdz 06.00, tas var būt arī kā aizliegums atstāt dzīvesvietu brīvdienās vai noteiktos laikos darbadienās, kam par iemeslu var būt cietušo personu interešu aizsardzība. A.Ostrovskis skaidroja, ka personas dzīvesvietas apmeklējumi notiek atkarībā no tā, kā lietas vadītājs novērtē, cik liela ir iespēja, ka persona pārkāps šo pienākumu.

2) ievērot aizliegumu mainīt dzīvesvietu bez Valsts probācijas dienesta piekrišanas;

3) ievērot aizliegumu uzturēties noteiktās sabiedriskajās vietās;

Šāda pienākuma, kā arī Latvijas Sodu izpildes kodeksa 138.⁶ panta 10. punktā minētā pienākuma uzlikšana, ir saistīta ar konkrēta cietušā interešu aizsardzību vai pat cietušo grupas/apdraudēto grupas interešu aizsardzību. Kā norādīja Aigars Ostrovskis, abu šo pienākumu kontrolēšanā aktīvi tiek izmantota sadarbība ar citām valsts iestādēm, kā pašvaldības policiju un Valsts policiju, kas ir viens no Valsts probācijas dienesta likuma trešajā pantā ietvertajiem probācijas principiem – sadarbības principa pamats ir iesaistīt valsts, pašvaldību un sabiedrisko organizāciju resursus probācijas uzraudzības īstenošanā.

4) ievērot aizliegumu sazināties ar noteiktiem cilvēkiem;

5) ievērot aizliegumu izbraukt no noteiktas administratīvās teritorijas bez Valsts probācijas dienesta atļaujas;

6) ievērot aizliegumu lietot alkoholu un citas apreibinošās vielas;

7) saskaņot ar Valsts probācijas dienesta amatpersonu pārvietošanās maršrutu;

8) piedalīties vienā vai vairākās probācijas programmās;

A.Ostrovskis norādīja, ka pašlaik Valsts probācijas dienestā ir septiņas probācijas programmas, un katra no tām tiek vērsta uz kādu klientu mērķauditoriju, kas risinātu konkrētas psiholoģiskas problēmas, kuras pati persona nespēj risināt. Programmas, kas domātas jauniešiem, ir vairāk vērstas uz palīdzību domāšanas kļūdu jeb kognitīvo deficītu novēršanā, tāpat ir arī programmas, kas vērstas uz vardarbības novēršanu. Savukārt programmas personām, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību un personām, kas izdarījušas slepkavību, daļa probācijas programmas paredzēta jau brīvības atņemšanas iestādē.

9) ievērot aizliegumu iegādāties, nēsāt vai glabāt noteiktus priekšmetus;

Valsts probācijas dienestam nav nekādu speciālu pārmeklēšanas tiesību, taču pienākuma ievērošanas kontroli var veikt, dodoties personas dzīvesvietas apmeklējumā, kā arī ievadot šo informāciju policijas uzskaišu kategorijās, tādējādi nodrošinot, ka arī Valsts policija ir informēta par personai noteikto aizliegumu, ko nosaka Sodurēģistra likuma 9. pants.⁶³ Taču Jānis Klūga minēja, ka šis nav izplatīts pienākums, to uzliek reti.

10) ievērot aizliegumu tuvoties noteiktiem objektiem, vietām vai iestādēm;

11) kriminogēna rakstura problēmu risināšanai apmeklēt Valsts probācijas dienesta norādīto speciālistu, ja ar probācijas uzraudzību notiesātais piekrīt apmaksāt ar šādu apmeklējumu saistītos papildu izdevumus vai ar probācijas uzraudzību notiesātajam tas nerada papildu izdevumus;

12) pildīt Valsts probācijas dienesta norādījumus, kas vērsti uz legālu iztikas līdzekļu gūšanu vai sadzīves jautājumu risināšanu sociāli pieņemamā veidā.

Salīdzinot 2017. gadu ar 2018. gadu, probācijas uzraudzības klientiem procentuāli visvairāk piemēroja pienākumu piedalīties probācijas programmās (2017. gadā tie bija 30% un 2018. gadā 26,09%), ievērot aizliegumu lietot alkoholu un citas apreibinošās vielas (2017. gadā tie bija 27% un 2018. gadā 26,3%), pildīt Valsts probācijas dienesta norādījumus, kas vērsti uz legālu iztikas līdzekļu gūšanu vai sadzīves jautājumu risināšanu sociāli pieņemamā veidā (2017. gadā tie bija 18% un 2018. gadā 18,5%), kā arī ievērot aizliegumu atstāt dzīvesvietu noteiktā diennakts laikā (2017. gadā tie bija 10%, 2018.

⁶³ Sodurēģistra likums: LV likums. Pieņemts 10.10.2013. [08.05.2019.]

gadā 9,5%). Pārējie pienākumi tika noteikti salīdzinoši retāk, bet pienākums saskaņot ar Valsts probācijas dienesta amatpersonu pārvietošanās maršrutu netika piemērots nevienai personai ne 2016. gadā, ne 2017. gadā, ne 2018. gadā.⁶⁴

Valsts probācijas dienesta likuma 25. panta pirmās prim daļas 10. punktā ir noteiktas amatpersonu tiesības doties mājas vizītē uz klienta norādīto dzīvesvietu laikā no plkst. 7.00 līdz 23.00, ja notiesātajam ir noteikts aizliegums atstāt dzīvesvietu noteiktā diennakts laikā. Taču šo tiesību īstenošana, pēc autores domām, ir apgrūtināta, jo Valsts probācijas dienesta darbiniekiem mājas vizīšu laikā nav aizsardzības līdzekļi, ko apstiprināja arī A.Ostrovskis un J.Klūga. A.Ostrovskis norādīja: “Arī tos probācijas uzraudzības klientus, kuriem nav uzlikts pienākums ievērot aizliegumu atstāt dzīvesvietu noteiktā diennakts laikā, Valsts probācijas dienesta amatpersonas apmeklē dzīvesvietā, lai novērtētu personas uzvedības izmaiņu dinamiku pozitīvā vai negatīvā nozīmē.” Doties mājas vizītē ir amatpersonas pienākums, taču, redzot, ka situācija ir apdraudoša, amatpersona var to nedarīt. Pēc autores domām, vairāk būtu jādomā par darbinieku drošību, jo sākotnēji amatpersona par situācijas bīstamību var spriest nepareizi. Drošības līdzekļu ieviešana, piemēram, paš aizsardzības piparu gāzes baloniņi vai atslēgu piekariņi – sirēnas, sekmētu amatpersonu drošības sajūtu gan mājas vizīšu laikā, gan tiekoties ar klientiem Valsts probācijas dienesta telpās. Lai gan A.Ostrovskis un J.Klūga norādīja uz piparu gāzes baloniņu esamību, taču Kurzemes reģiona teritoriālās struktūrvienības Kuldīgas nodaļā tāds ir viens uz visiem nodaļā strādājošajiem, kas noteikti ir nepietiekams skaits, it īpaši, ja kāda amatpersona ir devusies mājas vizītē, līdzīgi ņemot jau minēto piparu gāzes baloniņu. Kā noteica A.Ostrovskis: “Tiesnesis ir aizsargāts – viņš sēž tiesas zālē pretī klientam, kurā ir apsardze, prokurors, advokāti un citas personas, bet probācijas uzraudzības darbiniekam klients sēž blakus.” Valsts probācijas dienests atrodas lielākā riska pakāpē, nekā citas valsts iestādes. Klientu riska izvērtējumā 2017. gadā redzams, ka procentuāli 32% klientu bija novērtēti augsta riska kategorijā un 14,2% ļoti augsta riska kategorijā, kas kopā veido 46,2%. Savukārt 2018. gadā augstā riska kategorijā klientu skaits pieauga par 3,2%, bet ļoti augstā kategorijā – par 0,1%.⁶⁵ Šie skaitļi vēlreiz apliecina, ka probācijas uzraudzības klienti ir ar lielāku riska pakāpi atkārtoti veikt jaunus noziedzīgus nodarījumus un prasa pastiprinātu uzraudzību, kā arī norāda, ka amatpersonām būtu jāizturas piesardzīgi un jā rūpējas par savu drošību.

⁶⁴ Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2018. gadu [nav publicēts]

⁶⁵ Ibid.

Taču bez šiem pienākumiem katram probācijas uzraudzības klientam ir noteikti seši pienākumi, kuri ir jāievēro visiem neatkarīgi no kāda noteiktā 138.⁶ pantā minētā pienākuma, un tie ir minēti Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.⁴ pantā:

1) pildīt Valsts probācijas dienesta amatpersonu noteiktos pienākumus un likumīgās prasības;

2) ierasties Valsts probācijas dienesta teritoriālajā struktūrvienībā Valsts probācijas dienesta amatpersonas noteiktajā laikā;

3) informēt Valsts probācijas dienesta amatpersonu par savu dzīvesvietu, darbavietu vai mācību iestādi, kā arī nekavējoties paziņot par tās maiņu;

4) lūgt Valsts probācijas dienesta atļauju izbraukšanai ārpus dzīvesvietas uz laiku, kas ilgāks par 15 dienām;

5) iesniegt Valsts probācijas dienesta amatpersonām informāciju par noteikto pienākumu izpildi;

6) iesniegt Valsts probācijas dienesta amatpersonām informāciju par iztikas avotiem.

No šī uzskaitījuma var secināt, ka probācijas uzraudzības klientiem tiek piemēroti divu veidu pienākumi: tie, kas noteikti ar likumu (piemērojami visiem klientiem bez izņēmuma) un tie, kurus nosaka probācijas uzraudzības klienta lietas vadītājs. Līdz ar to Valsts probācijas dienestam ir diezgan plašas iespējas noteikt personai pienākumus, kas viņai jāievēro, pretējā gadījumā var iestāties sekas, kas var novest pat pie papildsoda aizstāšanas ar brīvības atņemšanas sodu. Taču Valsts probācijas dienests šos pienākumus nenosaka bez individuāla personas izvērtējuma. Valsts probācijas dienests vērtē jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas risku un pēc tā sadala notiesātos grupās. Valsts probācijas dienests izvērtē, kuras jomas ir kritiskas un kuras ir uzlabojamas, attiecīgi arī dodot padomus kā to uzlabot, nosakot, vai personai ir jāvērsas pēc palīdzības, vai to var paveikt viņa pati, tāpat arī nosakot, vai ir nepieciešams kāds no koncentrētākiem pasākumiem – sociālās uzvedības korekcija.⁶⁶ Pašlaik probācijas uzraudzībā ir pieci riska līmeņi, un atkarībā no šiem līmeņiem personai tiek uzlikti pienākumi, ņemot vērā to, kādos apstākļos ir veikti šie noziedzīgie nodarījumi, klienta kriminālo vēsturi, administratīvo sodu vēsturi, cietušā intereses u.c. Skatoties jau pēc konkrētā pienākuma, personai tiek piemērotas uzraudzības vienības – lietas vadītāja veikts kontroles pasākums ar mērķi pārbaudīt, kā uzraudzības klients pilda tiesas uzliktos, Valsts probācijas dienesta noteiktos, likumā paredzētos pienākumus, kā arī uzraudzības plānā esošās darbības.⁶⁷ Lēmums netiek pieņemts vienpersoniski, tas tiek izlemts, piedaloties vismaz divām personām,

⁶⁶ Luksa M. 2015.

⁶⁷ Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2017. gadu. [nav publicēts]

lai mazinātu korupcijas risku un iespēju kļūdīties un lai attiecībā uz pašu klientu šie noteiktie pienākumi nebūtu pārāk smagi, ko norādīja A.Ostrovskis, Uzraudzības, piespiedu un sabiedriskā darba nodaļas vecākais eksperts.

2.3.2. Problēmjasutājumi probācijas uzraudzības izpildē

Kā jau iepriekš norādīts, probācijas uzraudzība kā papildsods ir salīdzinoši jauns soda veids, līdz ar to probācijas uzraudzības normatīvie akti nemitīgi tiek pilnveidoti, un arī tiesas reizēm nevienmērīgi piemēro šo papildsodu. Valsts probācijas dienesta amatpersonas, J.Klūga un A.Ostrovskis, norādīja, ka šo iemeslu rezultātā Valsts probācijas dienests saņem spriedumus, kuri faktiski ir nelikumīgi. Galvenie grozījumi, kuru rezultātā rodas probācijas uzraudzības kā papildsoda piemērošanas un izpildes problemātika, ievērojami saistāmi ar probācijas uzraudzības kā papildsoda pārejas posmu ieviešanu:

- 1) ar 2011. gada 1. oktobri papildsodu – probācijas uzraudzība – varēja sākt piemērot par dzimumnoziegumiem, taču tiesas un prokuratūra to piemēroja ne tikai par šiem noziedzīgajiem nodarījumiem, bet sāka to darīt plašāk. Valsts probācijas dienestam tā dēļ bija jāinformē atbildīgās institūcijas, lai mainītu spriedumus;
- 2) nākamais pārejas posms notika 2015. gada 1. janvārī, kad papildsods – probācijas uzraudzība – pilnībā stājās spēkā. Arī šajā pārejas posma laikā daļa tiesas un prokuratūras nesekoja līdz likuma izmaiņām, tādējādi Valsts probācijas dienestam bija jāiegulda liels darbs mācībās, skaidrojošajā darbā utt., norādot, ka šo soda veidu nevar piemērot, ja noziedzīgs nodarījums izdarīts pirms 2015. gada 1. janvāra;
- 3) nākamais pārejas posms skatāms no 2018. gada 1. janvāra, kad nosacītu notiesāšanu varēja sākt piemērot kopā ar probācijas uzraudzību kā papildsodu, kas līdz tam nebija iespējams. Ja nosacītās notiesāšanas laikā persona pārbaudes laikā neizdara jaunus noziedzīgus nodarījumus un viņa nepārkāpj uzliktos pienākumus, tad papildsodu neizpilda. Bet, ja pienākumi tiek pārkāpti, tad izpilda reālo brīvības atņemšanas sodu, pēc kura tiek izpildīts papildsods, kas noteikts Krimināllikuma 55. panta piektajā daļā. Tiesas arī šo tiesību normu piemēroja dažādi, kā norādīja Valsts probācijas dienesta amatpersonas – Jānis Klūga un Aigars Ostrovskis.

Personām, kurām piemērota probācijas uzraudzība kā papildsods, nereti ir ne tikai viens kriminālprocess, bet gan vairāki. Krimināllikuma 51. pants regulē soda noteikšanu pēc

vairākiem spriedumiem, taču mēdz būt sarežģītas situācijas, kurās rodas probācijas uzraudzības kā papildsoda aprēķināšanas termiņu problēmjautājumi. J.Klūga norādīja, ka Valsts probācijas dienesta darbiniekiem tas sagādā grūtības, jo reizēm nav saprotams, cik daudz no soda jau ir izciests. Arī Latvijas Sodū izpildes kodeksa 138.⁷ panta trešā daļa nosaka, ka, ja Valsts probācijas dienests ir nosūtījis iesniegumu tiesai par probācijas uzraudzības aizstāšanu ar brīvības atņemšanas sodu, tad papildsoda termiņš tiek apturēts ar brīdi, kad tiek nosūtīts iesniegums tiesai. Taču A.Ostrovskis norādīja, ka šo normu daļa tiesas interpretē dažādi, norādot, ka termiņš tiek apturēts ar izskatīšanas brīdi vai iesnieguma saņemšanas brīdi.

Ministru kabineta 2015. gada 24. februāra noteikumu Nr. 107 155. punkts paredz, ka ieslodzījumu vietām ir jāsūta paziņojums Valsts probācijas dienestam piecpadsmit dienas pirms personas atbrīvošanas no brīvības atņemšanas soda, ja viņai piemērots brīvības atņemšanas sods kopā ar probācijas uzraudzību. Savukārt, ja personai piespriesta īslaicīga brīvības atņemšana, tas jādara nekavējoties. Taču J.Klūga norādīja, ka praksē šie paziņojumi netiek sūtīti attiecībā uz īslaicīgiem brīvības atņemšanas termiņiem. Tas savukārt noved pie novēlotas probācijas uzraudzības kā papildsoda izpildes, jo Valsts probācijas dienesta amatpersonas nezina par notiesātā atbrīvošanu no brīvības atņemšanas soda izciešanas. Valsts probācijas dienests tādā veidā nevar reaģēt operatīvi. Pēc autore domām, skaidri redzama problēma ir resursu trūkums, tomēr tas viss ir sabiedrības drošības labā, par ko ir jādomā. Realizējot efektīvu sodu sistēmu, samazinās noziedzīgu nodarījumu skaits, līdz ar to arī noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu skaits un resursu patēriņš noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu apjomā.

Latvijas Sodū izpildes kodeksa 138.² pantā ir noteikts, ka tad, kad personai piemēro papildsodu – probācijas uzraudzība – kopā ar brīvības atņemšanas sodu, personai pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas nākamajā dienā jāierodas Valsts probācijas dienestā, bet J.Klūga un A.Ostrovskis apstiprināja, ka praksē tas tā nenotiek, un probācijas uzraudzības kā papildsoda izpilde netiek uzsākta laicīgi: “Valsts probācijas dienesta darbinieks sistēmā redz paredzēto termiņu, kad personai būs pēdējā brīvības atņemšanas soda izciešanas dienas, bet realitātē var būt situācijas, kā rezultātā persona izcietusi sodu daudz ātrāk. Bieži vien amatpersonai ir grūti izsekot un redzēt prognozēto atbrīvošanos.” Pēc autore domām, šajā jomā būtu jārisina nevis darba efektivitāte no valsts puses, bet gan jautājums, kā nodrošināt uzlikto pienākumu veikšanu no notiesātā puses. Autore uzskata, ka to varētu panākt, ieviešot probācijas uzraudzības kā papildsoda pagarināšanu Latvijas Sodū izpildes kodeksa 138.² pantā par pienākuma nepildīšanu ierasties Valsts probācijas dienestā papildsoda izpildes uzsākšanai, gan norādot to Krimināllikuma 45.¹ panta septītajā daļā. Neapšaubāmi vispirms

jārisina jautājums par papildsoda pagarināšanas samērīgumu, taču tas varētu izpausties kā dažu mēnešu pagarinājums, kas nedrīkst pārsniegt pusi no tiesas spriedumā piespriestā vai prokurora priekšrakstā noteiktā papildsoda izciešanas laika.

A.Ostrovskis kā vienu no problēmjautājumiem minēja probācijas uzraudzību pār personām, kas veikušas noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Šiem cilvēkiem ir psiholoģiskas problēmas un mazināt vēlmi izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus ir iespējams, taču persona savu vēlmi nekad pilnībā nezaudēs. 2017. gada Uzraudzības nodaļas atskaitē teikts: “Uzraudzības funkcijā dzimumnoziegumus iedala A un B kategorijas dzimumnoziegumos. Par A kategorijas dzimumnoziegumu tiek uzskatīts noziedzīgs nodarījums par kuru persona ir sodīta pēc Krimināllikuma 159., 160., 161., 162. un 162¹. panta. Taču B kategorijas dzimumnoziegums ir izdarīts pēc Krimināllikuma 163., 163.1., 164., 165., 165¹, 166. panta.” 2017. gadā Valsts probācijas dienests strādāja ar 338 šādām personām, no kurām 49,7% izdarīja A kategorijas noziedzīgu nodarījumu, bet 50,3% izdarīja B kategorijas noziedzīgu nodarījumu.”⁶⁸ Pēc autores domām, kā risinājumu varētu meklēt noteikt personām probācijas uzraudzību uz maksimālo iespējamo laika periodu – pieciem gadiem. Pēc piecu gadu termiņa šīm personām noteikt arī turpmāk izpildīt uzliktos pienākumus, taču neiekļaut visus probācijas uzraudzības sākotnēji piemērotos pienākumus. Attiecīgi šos piecus gadus veikt pastiprinātu uzraudzību un kontroli pār notiesāto, taču vēl vismaz piecus gadus noteikt ierašanos Valsts probācijas dienestā pāris reizes gadā, kā arī iesaistīšanos reizi gadā kādā no probācijas uzraudzības programmām, ietverot Krimināllikuma 45.¹ pantā otro prim daļu ar regulējumu pār personām, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību. Tas, protams, aizskar personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, kā arī prasa lielākus resursus, taču runa ir par sabiedrības drošību un jaunu noziedzīgu nodarījumu novēršanu.

2.3.3. Probācijas uzraudzības efektivitāte un uzlabojumi

Valsts probācijas dienesta amatpersonas, J.Klūga un A.Ostrovskis, atzinīgi vērtē probācijas uzraudzības kā papildsoda efektivitāti, kā arī norādīja, ka tas ir labs tiesību instruments, jo personai pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas tiek nodrošināta kontrole, kuras rezultātā ir iespējams novērst kaut nedaudz noziedzīgu nodarījumu atkārtosanos. Viņu skatījumā tas ir daudz efektīvāks sods kā piespiedu darbs. Autore pievienojas izteiktajam viedoklim, probācijas uzraudzība ir instruments, ar kura palīdzību, it īpaši pār personām,

⁶⁸ Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2017. gadu. [nav publicēts]

kuras izdarījušas smagus noziegumus, ar šo personu pēc personas atbrīvošanas no brīvības atņemšanas soda tiek strādāts, viņa paliek valsts iestādes redzeslokā. Šādas personas bieži vien nav gatavas atgriezties sabiedrībā, kurā ir jārisina sadzīviski jautājumi, ar kuriem brīvības atņemšanas iestādē nebija jāsaskaras. Probācijas uzraudzības laikā tiek virzīta klienta domāšana ne tikai attiecībā uz dzīves un sevis pilnveidošanas mērķiem, bet arī, lai viņa spētu būt pilnvērtīgs sabiedrības loceklis.

Probācijas uzraudzības kā papildsoda uzlabošanā ir nepieciešams atrisināt jautājumu par sadarbības veicināšanu ar brīvības atņemšanas iestādēm, ko norādīja arī J.Klūga un A.Ostrovskis. Valsts probācijas dienestam ir jāzina, kad uzsākt probācijas uzraudzības kā papildsoda izpildi laicīgi, līdz ar to informācijas aprites jautājums ir galvenais šķērslis savlaicīgas papildsoda – probācijas uzraudzība – izpildes uzsākšanas nodrošināšanā. Lai gan novēlotajā informācijas apmaiņā problēma varētu būt resursu trūkums, tomēr ir jāskata, vai šīs informācijas ievadīšanu sistēmā nav iespējams atvieglot ar vienkāršu un ātru datu ievadi, galvenokārt, par datumu, kad probācijas uzraudzības klientam paredzēta atbrīvošana no pamatsoda izpildes, kas saistīta ar brīvības atņemšanu sodu. Tādā veidā paredzot iespēju pārējos datus un paziņojumu Valsts probācijas dienestam nosūtīt vēlāk, taču sistēmā atspoguļojot datumu par pamatsoda izpildes beigšanu, kur to būtu iespējams apskatīt gan Valsts probācijas dienestam, gan brīvības atņemšanas iestādei.

Aplūkojot probācijas uzraudzības normatīvo regulējumu, piemērošanas un izpildes jautājumus, autore secina, ka vēl joprojām pastāv nepieciešamība pēc konkrētas iestādes vai biežākām apmācībām, kas nodrošinātu piemērotu apmācību personām, kuras vēlas strādāt Valsts probācijas dienestā. A.Ostrovskis norādīja, ka Valsts probācijas dienesta darbs ir ļoti specifisks, tādēļ arī ir nepieciešamas speciālas apmācības, taču vispirms ir nepieciešams radīt labākus darba apstākļus Valsts probācijas dienesta darbiniekiem, lai tas radītu motivāciju jauniem darbiniekiem nākt strādāt šajā jomā. Pēc autore domām, galvenokārt ir nepieciešams apmācīt jaunus darbiniekus kvalitatīvi un savlaicīgi, lai nerastos probācijas uzraudzības izpildes efektivitātes zudums. 2012. gada Lielbritānijas probācijas uzraudzības kvalitātes apskatā tika norādīts, ka probācijas uzraudzības klienti novērtē lietas vadītāja norādījumus un palīdzību praktiskos un emocionālos jautājumos. Probācijas uzraudzības klienti norādīja, ka viņi novērtē to, ka lietu vadītāji viņus uzklausa. Tika norādīts, ka notiesātās personas dod priekšroku pieredzējušiem lietu vadītājiem, kuri izturas ar cieņu, atbalsta, ir uzticami, godīgi, un nenosoda. Savukārt gadījumos, kad probācijas uzraudzības lietu vadītājs neieradās laikā, steidzināja veicamos uzdevumus vai neuzticējās klientam, lika probācijas uzraudzības

klientiem justies “pārvaldītām”.⁶⁹ Šis pētījums vēl jo vairāk apstiprina Valsts probācijas dienesta amatpersonu darba specifiku un nepieciešamību darbiniekus apmācīt, jo ir nepieciešamas ne tikai profesionālas zināšanas, bet arī emocionāla stabilitāte un zināšanas psiholoģijā.

Aigars Ostrovskis norādīja, ka būtu vērtīgi elektronisko uzraudzību piemērot arī probācijas uzraudzības izpildē, tādā veidā efektīvāk kontrolējot, vai persona atrodas noteiktajā vietā, kurā tai jāatrodas, vai arī nosakot alkohola koncentrāciju caur ādas porām, šādā veidā padarot kontroli efektīvāku. Pēc autores domām, elektronisko uzraudzību probācijas uzraudzības kā papildsoda izciešanas laikā varētu organizēt līdzīgi kā tas ir noteikts Krimināllikuma 61. pantā, nosacīti pirms termiņa atbrīvojot no soda, piemērojot elektronisko uzraudzību notiesātajam. Attiecīgi arī probācijas uzraudzības laikā, lai piemērotu elektronisko uzraudzību, būtu nepieciešama personas piekrišana, taču ar iespēju elektronisko uzraudzību piemērot uzreiz, nevis pēc noteikta papildsoda izciešanas laika. Rezultātā, ja notiesātais neizdara jaunu noziedzīgu nodarījumu un nepārkāpj uzliktos pienākumus elektroniskās uzraudzības laikā, personai probācijas uzraudzības kā papildsoda izciešanas laiks tiktu samazināts. Pēc autores domām, tas palīdzētu nodrošināt Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.⁶ pantā ietvertos pienākumus kā aizliegumu atstāt dzīvesvietu noteiktā diennakts laikā, aizliegumu uzturēties noteiktās sabiedriskajās vietās vai tuvoties noteiktiem objektiem, vietām vai iestādēm, kā arī ievērot aizliegumu lietot alkoholu. Šāds risinājums būtu arī vērtīgs no amatpersonu drošības viedokļa, dodoties mājās vizītēs vai notiesātajiem dodoties uz tikšanos Valsts probācijas dienestā.

Interviju laikā Valsts probācijas dienesta amatpersonas uzsvēra, ka ir pētīts probācijas uzraudzību piemērot ne tikai kā papildsodu, bet arī kā pamatsodu. Autore atbalsta šādu ideju, jo Krimināllikuma 36. pantā ietvertā izvēle starp sodiem ir, vai nu brīvības atņemšana, vai piespiedu darbs, nav tāda soda veida, kas būtu bargāks par piespiedu darbu, bet tajā pašā laikā tik ļoti neierobežotu personas brīvu pārvietošanos un tiesības uz privāto dzīvi. Savukārt naudas sods ir attiecināms uz personas materiālo stāvokli. Probācijas uzraudzība ir soda veids, kas nodrošinātu ne tik bargu sodu kā brīvības atņemšana, taču ne tik vieglu sodu kā piespiedu darbs, jo, piemēram, piespiedu darbā nestrādā cilvēka domāšana, taču ar probācijas uzraudzību var palīdzēt cilvēkam izmainīt domāšanu, to, kā persona pieņem lēmumus un izdara izvēli. Savukārt personai uzreiz piespriest brīvības atņemšanas sodu arī nav samērīgi. Probācijas uzraudzības nosacījumi nebūtu tik bargi kā brīvības atņemšanas sodam. Pēc autores domām, probācijas uzraudzību kā pamatsodu varētu ietvert Krimināllikuma 36. panta pirmajā daļā aiz piespiedu darba. Probācijas uzraudzība nav bargs soda veids, kas sevī

⁶⁹ Shapland J., Bottoms A., Farrall, S., McNeil F., Priede C., Robinson G. 2012, p.12.

neiekļauj fizisku atrašanos brīvības atņemšanas iestādē vai konkrētu darbu veikšanu dienā noteikto stundu apmērā, taču tas iekļauj vairāk tādu kā psiholoģisku darbu notiesātajam ar sevi, kas varētu rast grūtības dažu notiesāto vidū, jo ne visi vēlas risināt un apspriest savus emocionālos un psiholoģiskos pārdzīvojumus.

3.PROBĀCIJAS UZRAUDZĪBA ĀRVALSTĪS

Lai ieviestu probācijas uzraudzības institūtu Latvijā, ārvalstu regulējums un prakse tika skatīti kā piemērs. Tieši tāpēc svarīgi ir apskatīt arī ārvalstu regulējumu probācijas uzraudzības jomā un it īpaši to valstu regulējumu, no kurām Latvija ir ņēmusi piemēru. Tiesiskā regulējuma ziņā vairāk tika pētīts Igaunijas un Skandināvijas valstu regulējums, kā vienu no iemesliem minot to, ka Igaunijā probācijas uzraudzību ieviesa no 1998. gada. Taču probācijas uzraudzības satura ziņā tika ņemts vērā arī Kanādas regulējums un prakse, sadarbojoties ar Ontario provinces prokuroru un norādot, ka Kanāda un Lielbritānija probācijas satura, jēgas un efektivitātes ziņā ir pasaules līderi.⁷⁰

3.1.Kanāda

Kanādā probācijas uzraudzību var piespriest ne tikai kā papildsodu, bet arī kā pamatsodu ar maksimālo termiņu – trīs gadi. Notiesātajām personām regulāri jāierodas pie sava probācijas uzraudzības vadītāja, kurš pārbauda un uzrauga, vai notiesātais ievēro viņam uzliktos pienākumus. Iespējamie probācijas uzraudzības klientam noteicamie pienākumi ir tādi paši kā Latvijā, precīzāk, Latvija ir tieši pārņēmusi Kanādas regulējumā minētos probācijas klientiem uzliekamos pienākumus. Arī par pienākumu nepienācīgu pildīšanu ir paredzēts aizstāt probācijas uzraudzību ar brīvības atņemšanas sodu. Probācijas uzraudzības darbiniekiem ir noteikts pienākums palīdzēt un atbalstīt notiesātos – palīdzot atrast darba vietu, sameklēt dzīvesvietu, komunicēt ar apkārtējiem un ārstēt atkarības, izprotot šo personu problēmas, kā arī nodrošināt konsultācijas ar psihologu u.c.⁷¹ Kanādā ir noteikts, ka personām, kurām piemērots naudas sods vai nosacīta notiesāšana, probācijas uzraudzība nav obligāts sods, taču obligāti probācijas uzraudzība ir jāpiemēro, kad persona ir nosacīti atbrīvota no kriminālatbildības, kad kriminālsoda izpilde ir apturēta un kad tiesa, nosakot sodu ne ilgāku par 90 dienām, nosaka to izpildīt ar pārtraukumiem (nedēļas nogalēs). Pēc autores domām, arī Latvijā probācijas uzraudzību vajadzētu ieviest kā piemērojamu pamatsodu. Pēc probācijas institūta izpētes var secināt, ka tas ir pietiekami efektīvs instruments, kas vairumā

⁷⁰ Luksa M. 2016.

⁷¹ Department of Justice Canada: Probation and parole officer. Pieejams:<https://www.cliquezjustice.ca/careers-in-justice/probation-and-parole-officer> [aplūkots 19.02.2019.]

gadījumu sasniedz savu mērķi, tāpēc to būtu vērtīgi piemērot kā pamatsodu personām, kuras izdarījušas mazāk smagus noziegumus kā piemēram, zādzību nelielā apmērā, kā arī par kriminālpārkāpumiem. Brīvības atņemšanas sods personu tikai ierobežo, taču probācijas uzraudzība – personu uzrauga, kā arī sniedz atbalstu un piedāvā dažādas iespējas. Tādā veidā, pēc autores domām, vēl vairāk būtu iespējams samazināt noziedzīgu nodarījumu atkārtosanos.

Kanādā probācijas uzraudzība stājas spēkā, kad ir pieņemts probācijas rīkojums, vai, ja piemērots brīvības atņemšanas sods, tad pēc šī soda izciešanas.⁷² Savukārt kādā 2017. gada rakstā⁷³ persona, kurai tika piemērota probācijas uzraudzība par bērnu pavešanu, 2013. gadā norādīja, ka probācijas uzraudzības sistēma ir izsmieklis. Pēc piespriedē astoņpadsmit mēnešu brīvības soda izciešanas, šī persona atkārtoti izdarīja tādu pašu noziegumu tikai divus gadus vēlāk, vēl neizbeidzoties probācijas uzraudzības sodam. Viņai tika uzlikti pienākumi – netuvoties 16 gadus nenasniegušam bērnam, ja vien viņu nepavada probācijas darbinieks vai persona, kas sasniegusi vismaz 21 gada vecumu; viņai netika ļauts izmantot datoru vai kādu citu ierīci, kur viņa var piekļūt internetam bez iepriekš izsniegtas atļaujas. Ņemot vērā to, ka persona ar bērniem sazinājās internetā, no viņas tika sagaidīts, ka persona pati savam probācijas uzraudzības vadītājam pateiks, ja viņa izmanto internetu. Probācijas uzraudzības vadītājs šo personu bija novērtējis kā augsta riska atkārtota nozieguma izdarītāju. Savukārt cits noziedzīgu nodarījumu izdarītājs norādīja, ka 2016. gadā viņu nosacīti notiesāja par seksuālu vardarbību, nosakot striktus laikus, kad viņš nedrīkst atrasties ārpus savas dzīvesvietas. Viņš norādīja, ka ne vienu reizi probācijas uzraudzības vadītājs vai policijas darbinieks nebija nācis uz viņa dzīvesvietu, lai pārliecinātos, ka viņš izpilda noteikto pienākumu, tādejādi viņš būtu varējis darīt jebko. Taču probācijas uzraudzības darbinieki ir norādījuši, kāpēc Ontario štatā viņi reti dodas pie notiesātajiem mājas vizītēs – viņi jūtas nedroši, viņiem nav aizsardzības aprīkojuma. Viņi norādīja vēl vienu iemeslu – viņi strādā noteiktās darba dienas stundas, līdz ar to viņi nedodas mājas vizītēs ārpus šīm darba stundām.⁷⁴ Pēc autores domām, aizsardzības līdzekļu neesamība ir ievērojams trūkums probācijas uzraudzības institūtā ne tikai Kanādā, bet arī Latvijā. Tas ievērojami traucē šī institūta efektīvu izpildi. Probācijas

⁷² Ministry of Community Safety and Correctional Services: Community Corrections: Probation. Pieejams: https://www.mcscs.jus.gov.on.ca/english/corr_serv/comm_corr/probation/probation.html [aplūkots 14.02.2019.]

⁷³ Leslie Young. Ontario's probation system is 'a joke', say offenders. Pieejams: <https://globalnews.ca/news/3429225/ontarios-probation-system-a-joke-say-offenders/> [aplūkots 15.02.2019.]

⁷⁴ Ibid.

uzraudzības darbiniekiem nebūtu jāriskē ar savu dzīvību un veselību, lai tikai sekmīgi veiktu savu darbu. Šis ir viens no būtiskākajiem trūkumiem šajā tiesību institūtā tieši no valsts puses. Probācijas darbinieku nepietiekams zināšanu līmenis noved pie soda izpildes neefektīva gala rezultāta, taču aizsardzības līdzekļu trūkums noved pie soda izpildes kvalitātes trūkuma.

3.2. Igaunija

Igaunijā par probācijas uzraudzības tiesību institūtu ir minēts Sodu kodeksa⁷⁵ sadaļā par atbrīvošanu no soda un Probācijas uzraudzības aktā⁷⁶. Igaunijas sodu kodeksa 73. pants nosaka, ka ar daļēju vai pilnīgu probācijas uzraudzību tiesa var aizstāt naudas sodu vai brīvības atņemšanas sodu, ja tā uzskata, ka tas nav samērīgi, ja vien kodeksa Sevišķajā daļā nav minēts citādāk. Piespriesto naudas vai brīvības atņemšanas sodu neizpildīs, ja tiesas noteiktajā probācijas uzraudzības periodā notiesātais neizdarīs jaunu tīšu noziedzīgu nodarījumu. Probācijas uzraudzību var piemērot no sešiem mēnešiem līdz pat pieciem gadiem. Taču, izdarot jaunu noziedzīgu nodarījumu, notiesātajam var piemērot brīvības atņemšanas sodu. Ja notiesātais nepilda uzliktos pienākumus, probācijas uzraudzību var pagarināt par gadu vai arī piemērot sākotnējo sodu. Savukārt Sodu kodeksā noteiktie probācijas uzraudzības pienākumi ir tādi paši kā Latvijā (Latvijas Sodu izpildes kodeksa 138.⁶ pants). Ja persona vismaz sešus mēnešus izpilda probācijas uzraudzības noteiktos pienākumus, tiesa var notiesāto atbrīvot no tālākas uzraudzības. Tajā pašā laikā viņam arī jāatturas no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas līdz probācijas uzraudzības laika beigām. Pēc autores domām, tas nav labs noformulējums, jo vienmēr būtu jāatturas no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, ne tikai probācijas uzraudzības laikā.

Taču Sodu kodeksā nav noteikta probācijas uzraudzība kā papildsods, bet ir noteikta personas uzvedības uzraudzība, kas atbilst probācijas uzraudzības jēdzienam. Arī nepilngadīgajiem var piemērot uzvedības uzraudzību līdz vienam gadam. Sodu kodeksa 87.¹ pants nosaka, ka tiesa var noteikt personai uzvedības uzraudzību pēc pamatsoda noteikšanas, ja persona izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, notiesāta vismaz ar divu gadu brīvības atņemšanas sodu un to izcietusi; pirms pirmajā daļā minētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas ir sodīts arī ar vismaz vienu gadu brīvības atņemšanas sodu par tīšu izdarītu noziedzīgu nodarījumu; vai arī, ja ņemot vērā notiesātā personību un citus apstākļus, ir pamats uzskatīt,

⁷⁵ Penal Code [Igaunijas Sodu kodekss]. Riigikogu, 2001. Pieejams:

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/521082014001/consolide/current> [aplūkots 01.03.2019.]

⁷⁶ Probation Supervision Act [Igaunijas Probācijas uzraudzības akts]. Riigikogu, 1997. Pieejams:

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/517062014013/consolide/current> [aplūkots 01.03.2019.]

ka viņa izdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus. Šajā gadījumā probācijas uzraudzību piemēro no divpadsmit mēnešiem līdz trīs gadiem. Ja neizpilda uzliktos pienākumus, probācijas uzraudzību var pagarināt par vienu gadu. Taču Igaunijas Sodu kodeksa 331.⁴ pants nosaka, ka, ja persona tīši pārkāpj noteiktos uzraudzības pienākumus pēc soda izciešanas, tā ir sodāma ar naudas sodu vai ar brīvības atņemšanas sodu līdz vienam gadam. Pēc autores domām, personai uzlikt naudas sodu par tīšu probācijas uzraudzības pienākumu pārkāpšanas nav lietderīgi, jo persona jau to veic ar nodomu, kas nozīmē, ka naudas sods to neatturēs arī turpināt nepildīt uzliktos pienākumus.

Bet Probācijas akta 26. pantā ir noteikts, ka probācijas uzraudzības vadītāji uzrauga tiesas uzlikto pienākumu izpildi, palīdz un sniedz padomus notiesātajiem šo pienākumu izpildē. Igaunijā probācijas uzraudzības vadītāji sastāda uzraudzības plānu, izvērtējot notiesātā kriminogēnos riskus, un sagatavo plānu tiesas orderī noteiktajiem pienākumiem.⁷⁷ Taču Latvijā tiesa neuzliek notiesātajiem pienākumus, bet gan Valsts probācijas dienests lemj par personai nepieciešamajiem pienākumiem. Sākotnēji Krimināllikuma 55. panta devītajā daļā tika noteikts, ka nosacīti notiesātajiem pienākumus nosaka tiesa, taču ar grozījumiem, kas stājās spēkā 2015. gada 1. februārī,⁷⁸ šos pienākumus var noteikt Valsts probācijas dienests, kas apstiprina speciāli izveidotas iestādes kompetenci. Pēc autores domām, Igaunijas regulējums šajā ziņā nav pārdomāts, jo probācijas uzraudzības vadītāji var un spēj veikt izvērstāku personas izvērtējumu, to darot ilgstošāk un tiešā kontaktā ar šo personu, taču tiesai nav šādu priekšrocību. Pēc autores domām, tas prasa tādus tiesas resursus, kurus nav nepieciešams izmantot, jo tam ir paredzēta speciāli izveidota valsts iestāde.

3.3. Ziemeļmaķedonija

Ziemeļmaķedonijas Kriminālkodeksa 33. panta pirmajā daļā pie sodu veidiem nav sods – probācijas uzraudzība, bet 48.^a pants paredz piemērot probācijas uzraudzību un probācijas ar aizsardzību uzraudzību kā alternatīvos pasākumus.⁷⁹ Ziemeļmaķedonijā personām ir paredzēts piemērot probācijas uzraudzību ar obligātu psihiatrisko ārstēšanu notiesātajam, kuram garīgā kompetence ir ievērojami samazinājusies. Bet jau 33. panta tālākajās daļās ir teikts, ka naudas sodu un noteiktas profesijas aizliegumu vai kāda pienākuma vai aktivitātes aizliegumu var piemērot kopā ar probācijas uzraudzības sodu un ar iepriekš noteiktu brīvības atņemšanas

⁷⁷ Probation Supervision Act [Probācijas uzraudzības Akts]. Riigikogu, 1997. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/517062014013/consolide/current> [aplūkots 01.03.2019.]

⁷⁸ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 16.10.2014. [aplūkots 01.03.2019.]

⁷⁹ Criminal Code of the Republic of North Macedonia [Ziemeļmaķedonijas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/action/download/id/8145/file/fYROM_CC_2009_am2018_en.pdf [aplūkots 01.03.2019.]

sodu. Piemērojot probācijas uzraudzību, var noteikt arī aizliegumu apmeklēt sporta sacensības, aizliegumu ekspluatēt mehāniskos transportlīdzekļus vai izraidīt ārzemniekus no valsts. Pēc autores domām, Latvijā būtu vērtīgi ieviest, kā vienu no pienākumiem, aizliegumu ekspluatēt mehāniskos transportlīdzekļus, jo tas novērstu braukšanu alkohola vai narkotisko vielu ietekmē, kā arī pārgalvīgas braukšanas rezultātā izraisītus ceļa satiksmes negadījumus. Savukārt Krimināllikuma 43. panta trešajā daļā teikts, ka izraidīšana no Latvijas Republikas ir papildsods, kuru var piemērot kopā ar brīvības atņemšanu vai naudas sodu. Probācijas uzraudzība ir vērsta uz personas resocializāciju, taču saskaņā ar Ziemeļmaķedonijas regulējumu pēc šī procesa pabeigšanas persona tiek izraidīta, un notiesātajam no jauna jāskatās domāt par dzīvesvietu un visām pārējām ikdienas problēmām tikai jau citā valstī.

Taču pārējā Ziemeļmaķedonijas Kriminālkodeksā var atrast tikai normas par brīvības atņemšanas soda aizstāšanu ar probācijas uzraudzību, ja persona izcietusi vismaz pusi no soda (izņēmuma gadījumos vienu trešdaļu no soda) un ja ir radusies pārliecība, ka tā vairs neizdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus. Autorei likās neierasts regulējums par aizliegumu apmeklēt sporta sacensības, taču Ziemeļmaķedonijas Kriminālkodeksā norādīts, ka šādu aizliegumu var piemērot personām ar tendenci uz agresiju. Arī personām, kuras ir notiesātas ar mūža ieslodzījumu, ir iespēja pēc 25 gadiem brīvības soda izciešanas tikt atbrīvotām ar probācijas uzraudzību. Pēc autores domām, ja personai tiek piemērots mūža ieslodzījums un tai ir noteikta ātrāka atbrīvošanās, personai nevar nepiemērot probācijas uzraudzību, t.i., probācijas uzraudzības pasākumus, jo ir skaidrs, ka šādam notiesātajam būs kādas psiholoģiskas problēmas, kā arī materiālas problēmas, un to risināšanai būs nepieciešams iestādes atbalsts. Arī nepilngadīgajiem ir iespēja tikt atbrīvotiem ar probācijas uzraudzības piemērošanu, ja viņi brīvības atņemšanas iestādē ir izcietuši vismaz vienu trešdaļu no soda, bet ne ātrāk kā pirms gada pavadīšanas brīvības atņemšanas iestādē. Savukārt probācija ar aizsardzības uzraudzību nozīmē, ka tajā ietilpst īpaši palīdzības pasākumi un aprūpe. Arī Ziemeļmaķedonijas regulējums paredz gan probācijas uzraudzības samazināšanu, gan tā aizstāšanu ar brīvības atņemšanas sodu par jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu probācijas uzraudzības laikā. Pēc probācijas uzraudzības kā tiesību institūta apskates Ziemeļmaķedonijā var secināt, ka regulējums visai atšķiras gan no Latvijas regulējuma, gan no citu valstu regulējuma. Un, lai pilnīgāk izprastu brīvības atņemšanas soda aizstāšanu ar probācijas uzraudzību, būtu jāskatās Ziemeļmaķedonijas citi likumi kopsakarā ar Kriminālkodeksu, kas nav paredzēts šī darba ietvaros.

3.4. Norvēģija

Norvēģijā nav tāda tiesību institūta kā probācijas uzraudzība tādā izpratnē, kāds tas ir Latvijā. Norvēģijas Sodū kodekss neparedz tādu soda veidu kā probācijas uzraudzība vai personas uzvedības uzraudzība (29. un 30. pants).⁸⁰ Taču Norvēģijā ir probācijas dienesti, kuru kompetencē ir uzraudzīt sabiedrisko darbu izpildi, vadīt transportlīdzekļa vadītāju braukšanu alkohola reibumā novēršanas programmu, mājas uzraudzību ar vai bez elektroniskās uzraudzības u.c., taču galveno uzsvaru liekot uz sabiedriskā darba izpildes uzraudzību un pirms soda ziņojumu rakstīšanu.⁸¹

3.5. Malta

Arī Maltas Kriminālkodeksā kā soda veids nav atrodama probācijas uzraudzība, taču ir atrodama personas uzraudzība, kas ir līdzvērtīga probācijas uzraudzības institūtam. To var piemērot tiesa, ja brīvības atņemšanas sods ir bijis vairāk kā sešus mēnešus ilgs un tas ir apturēts, tādā gadījumā pēc uzraudzības rīkojuma notiesāto nodod uzraudzībai uz laiku, kas nav ilgāks par piesprietā soda laiku. Taču, ja notiesātais nepilda noteiktos pienākumus, tiesa uzliek notiesātajam par pienākumu ierasties tiesā noteiktā dienā un laikā, dodot vārdu notiesātajam paskaidrot savas darbības. Nopietnos pārkāpumu gadījumos vai atkārtotos gadījumos tiesa var aizstāt probācijas uzraudzību ar sākotnēji uzlikto sodu vai uzlikt naudas sodu, kas nedrīkst pārsniegt 232.96 EUR (28G).⁸² Pēc autores domām, apsūdzētā tiesības paskaidrot savas darbības tiesā ir nevajadzīgs instruments, jo apsūdzētais, nepildot viņam uzliktos pienākumus, jau parāda, ka to dara ar tīšu nodomu, izvairoties no soda izpildes. Bet, ja personai tiešām ir kādi attaisnojoši iemesli, to paziņo probācijas uzraudzības vadītājam vai arī vēlākā saziņā ar šo vadītāju.

⁸⁰ Lov om straff (straffeloven) [Norvēģijas Sodū kodekss]. Pieejams: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1 [aplūkots 27.02.2019.]

⁸¹ Kriminalomsorgen: About the Norwegian Correctional Service. Pieejams: <http://www.kriminalomsorgen.no/information-in-english.265199.no.html> [aplūkots 27.02.2019.]

⁸² Criminal Code of the Republic of Malta [Maltas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/action/download/id/7938/file/Malta_Criminal_Code_am2018_en.pdf [aplūkots 27.02.2019.]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Probācijas uzraudzība kā papildsods ir salīdzinoši jauns soda veids. Probācijas uzraudzības pirmsākumi meklējami policijas kontroles tiesību institūtā, kas savu mērķi uzraudzīt notiesātos arī pēc brīvības soda izciešanas sasniedza tikai formāli, tādējādi 2015. gada 1. janvārī pilnībā to aizstājot ar probācijas uzraudzību.
2. Normatīvie akti probācijas uzraudzības jomā tiek nemitīgi pilnveidoti, kas visvairāk saistāms ar probācijas uzraudzības attīstības posmiem. Tā rezultātā daļa tiesas un prokuratūras neseko līdz likuma izmaiņām, tādējādi Valsts probācijas dienests saņem spriedumus, kuri faktiski ir nelikumīgi. Papildsoda – probācijas uzraudzība – attīstībā izdalāmi trīs posmi:
 - 1) sākot ar 2011. gada 1. oktobri, kad tika ieviesta probācijas uzraudzība kā papildsods, sākotnēji to piemērojot personām, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību;
 - 2) no 2015. gada 1. janvāra, kad pilnībā stājās spēkā probācijas uzraudzība kā papildsods, aizstājot policijas kontroles institūtu;
 - 3) no 2018. gada 1. janvāra, kad probācijas uzraudzību kā papildsodu sāka piemērot arī personām, kuras tika nosacīti notiesātas, taču to izpildot tikai tad, ja tiesa nolemj izpildīt spriedumā noteikto pamatsodu.
3. Autores priekšlikums ir ieviest probācijas uzraudzību kā pamatsodu Krimināllikuma 36. panta pirmajā daļā aiz soda veida – piespiedu darbs. Probācijas uzraudzība ir soda veids, kas ir bargāks par piespiedu darbu, liekot notiesātajam strādāt ar saviem emocionālajiem pārdzīvojumiem, bet tajā pašā laikā tik ļoti neierobežo personas brīvu pārvietošanos un tiesības uz privāto dzīvi, kā tas ir ar brīvības atņemšanas sodu. Tas arī nodrošinātu personām efektīvāku sodu izpildi un iespējamo jaunu noziedzīgu nodarījumu mazināšanos jomās, kur personām brīvības atņemšanas sods būtu pārāk nesamērīgs, taču piespiedu darbs personu neatturētu no turpmāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.
4. Autore izvirza ieviest probācijas uzraudzības kā papildsoda pagarināšanu Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.² pantā un Krimināllikuma 45.¹ panta septītajā daļā par minēto pienākumu nepildīšanu, kas ietver ierašanos Valsts probācijas dienestā papildsoda – probācijas uzraudzība – izpildes uzsākšanai,

tādējādi novēršot probācijas uzraudzības novēlotu izpildi. Savukārt autore uzskata, ka Igaunijas regulējums, kas paredz personai uzlikt naudas sodu par tīšu probācijas uzraudzības pienākumu pārkāpšanu nav lietderīgi, jo tas neatturēs personu turpmāk neizpildīt uzliktos pienākumus.

5. Personu uzraudzība, kuras veikušas dzimumnoziegumus, ir problemātiska, jo šiem cilvēkiem ir psiholoģiskas problēmas un mazināt vēlmi izdarīt jaunus noziedzīgus nodarījumus ir iespējams, taču notiesātā persona savu vēlmi nekad pilnībā nezaudēs. Pēc autores domām, priekšlikums varētu būt šādām personu grupām noteikt probācijas uzraudzību uz pieciem gadiem, un pēc šī perioda probācijas uzraudzību noteikt vēl piecus gadus, bet tikai ar pienākumiem, kas ietver ierašanos Valsts probācijas dienestā pāris reizes gadā, kā arī iesaistīšanos reizi gadā kādā no probācijas uzraudzības programmām, ietverot Krimināllikuma 45.¹ pantā otro prim daļu ar regulējumu pār personām, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus pret tikumību un dzimumneaizskaramību.
6. Elektroniskās uzraudzības piemērošana papildsoda – probācijas uzraudzība – izpildē par Latvijas Sodu izpildes kodeksa 138.⁶ pantā ietvertajiem pienākumiem būtu vērtīgs instruments, nodrošinot personas atrašanos noteiktajā vietā, kā arī nodrošinot iespēju noteikt alkohola koncentrāciju caur ādas porām, amatpersonām ļaujot kvalitatīvāk veikt personām uzlikto pienākumu uzraudzību. Pēc autores domām, elektronisko uzraudzību probācijas uzraudzības kā papildsoda izciešanas laikā varētu organizēt līdzīgi kā tas ir noteikts Krimināllikuma 61. pantā, to piemērojot ar personas piekrišanu uzreiz pēc papildsoda izpildes uzsākšanas, ar iespēju samazināt papildsoda termiņu, ja notiesātais neizdara jaunu noziedzīgu nodarījumu un nepārkāpj uzliktos pienākumus elektroniskās uzraudzības laikā.
7. Valsts probācijas dienesta klienti ir personas ar lielāku riska pakāpi atkārtoti veikt jaunus noziedzīgus nodarījumus un bīstamības pakāpi, kas prasa pastiprinātu uzraudzību, tāpēc arī ir nepieciešami aizsardzības līdzekļi Valsts probācijas dienesta amatpersonām, kā piemēram, pašaizsardzības piparu gāzes baloniņi vai atslēgu piekariņi – sirēnas, kas sekmētu amatpersonu drošības sajūtu gan mājās vizīšu laikā, gan tiekoties ar probācijas klientiem Valsts probācijas dienesta telpās.
8. Autore izvirza priekšlikumu risināt sadarbības jautājumus ar brīvības atņemšanas iestādēm par informācijas ievadīšanu sistēmā un paziņojumu sūtīšanu Valsts probācijas dienestam saistībā ar datumu, kad personai ir

paredzēta atbrīvošanās no brīvības atņemšanas soda, sākotnēji sistēmā ievadot tikai šo datumu, ko redzētu arī Valsts probācijas dienests, ar iespēju vēlāk aizpildīt visus pārējos nepieciešamos datus par personu.

9. Pēc autores domām, Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.⁶ pantā, tāpat kā Ziemeļmaķedonijā, būtu efektīvi ieviest, kā vienu no pienākumiem, aizliegumu ekspluatēt mehāniskos transportlīdzekļus, jo tas novērstu braukšanu alkohola vai narkotisko vielu ietekmē, kā arī pārgalvīgas braukšanas rezultātā izraisītus ceļa satiksmes negadījumus.
10. Igaunijas regulējums, kas nosaka, ka probācijas uzraudzības vadītāji uzrauga tiesas uzlikto pienākumu izpildi, pēc autores domām, nav efektīvs un paredz nevajadzīgu resursu patēriņu, jo šiem klientiem piemērojamos pienākumus vislabāk spēj uzlikt tieši tam apmācītas amatpersonas. Kā piemērs tam ir 2015. gada 1. februāra grozījumi Krimināllikuma 55. panta devītajā daļā, ar kuriem noteica, ka nosacīti notiesātajiem pienākumus var noteikt Valsts probācijas dienests, nevis tiesa kā tas bija līdz tam.
11. Latvijas Soduzpildes kodeksa 138.⁷ panta otrajā daļā norādītais regulējums, kas nosaka, ka uzlikto pienākumu neattaisnojoša iemesla neveikšanas gadījumā Valsts probācijas dienests nosūta tiesai iesniegumu par probācijas uzraudzības aizstāšanu ar brīvības atņemšanas sodu, ir efektīvāks, kā Maltas Kriminālkodeksa regulējums. Tas nosaka, ka personai jebkurā gadījumā ir pienākums ierasties tiesā un paskaidrot tās iemeslus uzlikto pienākumu neveikšanai, kas ir lieki, jo, nepaziņojot par iemesliem, notiesātais jau parāda savu attieksmi pret piespriesto sodu, un ierašanās tiesā to nemainīs.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Judins A. Policijas kontrole Latvijas krimināltiesībās. Jurista Vārds, 2005, nr.41. Pieejams: <https://www.juristavards.lv/doc/120223-policijas-kontrole-latvijas-kriminaltiesibas/> [aplūkots 18.02.2019.]
2. Kalnmeiers Ē., Gruziņš P., Judins A., Litvins G., Štrausa I. Policijas kontrole: aktualitātes un perspektīvas. Jurista Vārds, 2009, nr.42. Pieejams: <https://m.juristavards.lv/doc/199186-policijas-kontrole-aktualitates-un-perspektivas/> [aplūkots 18.02.2019.]
3. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: tiesu namu aģentūra, 2018.
4. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
5. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. Vispārīgā daļa. Rīga: firma "AFS", 2007.
6. Liene Klišāne, Imants Jurevičius, Andrejs Judins: Probation in Europe: Latvia. Pieejams: <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Probation-in-Europe-2013-Chapter-Latvia.pdf> [aplūkots: 01.03.2019.]
7. Luksa M. Probācijas uzraudzības desmitgade – cilvēka pilnvērtīgai dzīvei sabiedrībā, 2016. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/280933-probacijas-uzraudzibas-desmitgade-cilveka-pilnvertigai-dzivei-sabiedriba-2016> [aplūkots 12.02.2019.]
8. Luksa M. Valsts probācijas dienests: viens nav karotājs, 2015. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/272931-valsts-probacijas-dienests-viens-nav-karotajs-2015> [aplūkots 12.02.2019.]
9. Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2017. gadu. [nav publicēts]
10. Valsts probācijas dienesta Uzraudzības un probācijas programmu departamenta Uzraudzības nodaļas atskaite par 2018. gadu. [nav publicēts]
11. VPD publiskais pārskats 2014. Pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/gada_parskati/final_2014_vpd_publiskais_parskats.pdf [aplūkots 01.03.2019.]
12. VPD publiskais pārskats 2016. Pieejams: https://www.vpd.gov.lv/upload/gada_parskati/2016_vpd_publiskais_parskats_master.pdf [aplūkots 01.03.2019.]

13. VPD statistiskā informācija (2016. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/statistika-2016-gads> [aplūkots 01.03.2019.]
14. VPD statistiskā informācija (2017. gads). Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/2017gads> [aplūkots 01.03.2019.]
15. Department of Justice Canada: Probation and parole officer. Pieejams: <https://www.cliquezjustice.ca/careers-in-justice/probation-and-parole-officer> [aplūkots 19.02.2019.]
16. Kriminalomsorgen: About the Norwegian Correctional Service. Pieejams: <http://www.kriminalomsorgen.no/information-in-english.265199.no.html> [aplūkots 27.02.2019.]
17. Leslie Young. Ontario's probation system is 'a joke', say offenders. Pieejams: <https://globalnews.ca/news/3429225/ontarios-probation-system-a-joke-say-offenders/> [aplūkots 15.02.2019.]
18. Ministry of Community Safety and Correctional Services: Community Corrections: Probation. Pieejams: https://www.mcscs.jus.gov.on.ca/english/corr_serv/comm_corr/probation/probation.html [aplūkots 14.02.2019.]
19. Phelps S.M., Curry C. Supervision in the Community: Probation and Parole. Oxford Research Encyclopedia of Criminology, 2017. Pieejams: <http://oxfordre.com/criminology/view/10.1093/acrefore/9780190264079.001.0001/acrefore-9780190264079-e-239?print=pdf> [aplūkots 15.02.2019.]
20. Shapland J., Bottoms A., Farrall, S., McNeil F., Priede C., Robinson G. The quality of probation supervision – a literature review. University of Sheffield: Centre for Criminological Research, 2012. Pieejams: https://www.sheffield.ac.uk/polopoly_fs/1.159010!/file/QualityofProbationSupervision.pdf

Normatīvie akti

1. Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 21.12.1970. [12.02.2019.]
2. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [12.02.2019.]
3. Valsts probācijas dienesta likums: LV likums. Pieņemts 18.12.2003. [12.02.2019.]
4. Sodū reģistra likums: LV likums. Pieņemts 10.10.2013. [08.05.2019.]
5. Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [26.03.2019.]
6. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 18.12.2003. [12.02.2019.]
7. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 16.06.2009. [12.02.2019.]

8. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 08.07.2011. [12.02.2019.]
9. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 16.10.2014. [01.03.2019.]
10. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 10.03.2016. [08.05.2019.]
11. Papildsoda – policijas kontrole – īstenošanas kārtība: Ministru kabineta 2008. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 479 [14.02.2019.]
12. Noteikumi par izvērtēšanas ziņojumā iekļaujamās informācijas apjomu un tā sastādīšanas un sniegšanas kārtību: Ministru kabineta 2011. gada 5. aprīļa noteikumi Nr. 271. [14.05.2019.]
13. Kārtība, kādā Valsts probācijas dienests uzrauga nosacīti notiesātās, nosacīti pirms termiņa no soda izciešanas atbrīvotās, nosacīti no kriminālatbildības atbrīvotās personas un personas, kurām piemērots papildsods – probācijas uzraudzība: Ministru kabineta 2015. gada 24. februāra noteikumi Nr. 107. [14.03.2019.]
14. Par Valsts probācijas dienesta koncepciju: Ministru kabineta 2003. gada 9. janvāra rīkojums Nr. 9. [aplūkots 14.04.2019.]
15. Par Kriminālsodu politikas koncepciju: Ministru kabineta 2009. gada 9. janvāra rīkojums Nr. 6. [aplūkots 14.02.2019.]
16. Criminal Code of the Republic of Malta [Maltas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/action/download/id/7938/file/Malta_Criminal_Code_am2018_en.pdf [aplūkots 27.02.2019.]
17. Criminal Code of the Republic of North Macedonia [Ziemeļmaķedonijas Kriminālkodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/action/download/id/8145/file/fYROM_CC_2009_am2018_en.pdf [aplūkots 01.03.2019.]
18. Penal Code [Igaunijas Sodu kodekss]. Riigikogu, 2001. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/521082014001/consolide/current> [aplūkots 01.03.2019.]
19. Lov om straff (straffeloven) [Norvēģijas Sodu kodekss]. Pieejams: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1 [aplūkots 27.02.2019.]
20. Probation Supervision Act [Probācijas uzraudzības Akts]. Riigikogu, 1997. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/517062014013/consolide/current> [aplūkots 01.03.2019.]

Juridiskās prakses materiāli

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta 20.06.2016. lēmums lietā Nr. SKK-306/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3626> [aplūkots 08.05.2019.]
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta 19.08.2016. lēmums lietā Nr. SKK-336/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3621> [aplūkots 08.05.2019.]
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta 2018.gada [..] lēmums lietā Nr. SKK [B]/2018. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5431> [aplūkots 08.05.2019.]
4. Latvijas Republikas Senāta 28.02.2019. lēmums lietā Nr. SKK-J-218/2019. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/376851.pdf> [aplūkots 08.05.2019]
5. Zemgales rajona tiesas 06.02.2019. spriedums lietā Nr. 11210050818. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/375809.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]
6. Zemgales rajona tiesas 20.12.2018. spriedums, lietas arhīva Nr. K73-2033-18/5. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/372536.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]
7. Zemgales rajona tiesas 28.11.2018. spriedums lietā Nr. 11905000518. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/372804.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]
8. Rīgas rajona tiesas 01.02.2019. spriedums lietā Nr. 11352033718. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/375921.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]
9. Rīgas rajona tiesas Jūrmalas tiesu nama 21.12.2017. spriedums, lietas arhīva Nr. K33-1038-17/22. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/349992.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]
10. Rīgas rajona tiesas Jūrmalas tiesu nama 29.12.2016. spriedums lietā Nr. 11410086616. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/296063.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]
11. Ogres rajona tiesas 29.12.2017. spriedums, lietas arhīva Nr. K24-0349-17/2. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/341177.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]
12. Daugavpils tiesas 19.12.2018. spriedums, lietas arhīva Nr. K12-1098-18/14. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/374464.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]
13. Daugavpils tiesas 11.02.2019. spriedums lietā Nr. 11824005216. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/376500.pdf> [aplūkots 16.03.2019.]

14. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 20.12.2017. spriedums lietā Nr. 11519013017. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/340055.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]
15. Tiesu prakse krimināllietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, kas izdarīti ar nepilngadīgo. Pieejams: https://www.ltmc.lv/files/ltmc/uploaded_content_files/Tiesu%20prakse%20par%20nn%20pret%20nepilngadiga%20tikumibu%20un%20dzimumneaizskaramibu_0.pdf [aplūkots 22.03.2019.]

Pielikumi

1. Pielikums. Valsts probācijas dienesta darbiniekiem uzdotie jautājumi

1. Kā Jūs nosakāt personai piemērojamus pienākumus pēc tiesas sprieduma saņemšanas?
2. Ar kādām grūtībām un izaicinājumiem Jūs sastopaties papildsoda izpildē?
3. Vai bieži nākas aizstāt papildsodu ar brīvības atņemšanas sodu un vai ir gadījumi, kad lūdzat atcelt personai piemēroto probācijas uzraudzību vai saīsināt tās termiņu?
4. Kā Jūs vērtējat papildsoda – probācijas uzraudzība – efektivitāti?
5. Pastāstiet, kā Jūs veicat personām uzlikto pienākumu kontroli?
6. Vai Jums ir aizsardzības līdzekļi, dodoties mājas vizītēs?
7. Kā probācijas programmas palīdz notiesāto resocializācijā?
8. Kādi ir Jūsu ieteikumi probācijas uzraudzības uzlabošanā?
9. Vai Jūs tiesām bieži sniežat izvērtēšanas ziņojumus?
10. Vai probācijas uzraudzība kā papildsods ir bieži piemērots instruments nepilngadīgām personām?

Bakalaura darbs “Probācijas uzraudzība kā papildsods” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Ilze Briede

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: lektore Evija Vīnkalna _____

Recenzents:

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____

Dekānes pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____

Komisijas sekretāre: